

GLASTUINBOUWVISIE 2040

HART

VOOR

GLAS

GEMEENTE **WESTLAND**

GLASTUINBOUWVISIE 2040: HART VOOR GLAS

3 november 2021

CLUSTER BELEID

VOORWOORD

Albert Abee

wethouder economische zaken en glastuinbouw

Westland is dé tuinbouwgemeente van Nederland. Een gemeente met ondernemers die iedere dag proberen het net weer even beter te doen dan gisteren: continu nieuwe producten ontwikkelen, de modernste technieken toepassen in hun bedrijf en de groeicyclus, smaak, kleur of vorm van hun product aanpassen aan de marktvraag. Deze ondernemers hebben alles in huis om een belangrijke bijdrage te leveren aan het oplossen van het wereldvoedselvraagstuk. Het is de glastuinbouw waaraan Westland zijn identiteit ontleent. Het is dus niet meer dan logisch dat de gemeente er alles aan doet om deze sector te faciliteren in zijn verdere ontwikkeling.

De Westlandse glastuinbouw wordt (inter)nationaal herkend en erkend. Zo wordt het World Horti Center jaarlijks bezocht door ca. 25.000 internationale professionals, die verbinding zoeken met kennis en innovatie van de glastuinbouw. Deze hoogwaardige kennis en innovatie worden vandaag de dag over de hele wereld toegepast in glastuinbouwbedrijven die door Westlandse bedrijven worden gebouwd. De kracht van de productie en overige onderdelen van het cluster is uniek. Met de ontwikkeling van de Greenport Horti Campus en het bredere Floragebied kunnen deze kennis, innovatie en internationale positie naar een hoger plan worden getild.

Tegelijkertijd wordt van de sector flexibiliteit gevraagd in te spelen op snelle veranderingen, zoals een Brexit, komen er grote maatschappelijke opgaven op de glastuinbouw af, zoals de energietransitie, en neemt de druk op het ruimtegebruik in de metropoolregio Rotterdam-Den Haag door woningtekorten en bereikbaarheidsproblemen steeds verder toe. Om de glastuinbouw in dit gebied verder te versterken, zullen we met elkaar moeten blijven (samen)werken aan deze vraagstukken en een toekomstbestendig glastuinbouwareaal. De inzet van instrumenten, zoals het Ontwikkelingsbedrijf HOT, zijn belangrijk om deze doelen te bereiken.

Voor u ligt een visie op de glastuinbouw van Westland in 2040. Een visie waaraan direct en indirect door veel partijen een bijdrage is geleverd. De visie geeft richting aan de toekomst van het Westlands glastuinbouwgebied met een doorkijk naar belangrijke strategische acties. De visie biedt naast een stip op de horizon ook belangrijke bouwstenen voor onze omgevingsplannen en -programma's op verschillende onderdelen. Kortom, op basis van de visie die nu voorligt kunnen wij samen met onze partners verder bouwen aan een toekomstbestendige glastuinbouwsector in Westland en de toonaangevende (inter)nationale positie van Westland verder versterken.

SAMENVATTING

WESTLAND, een unieke combinatie van een verzameling van dorpen omringd door een internationaal toonaangevende hightech maakindustrie van verse producten, voedingsstoffen, bloemen en planten. Westland is ook een gebied ingeklemd tussen zee, haven (Mainport), groeiende steden en groengebieden. De ruimte in deze urbaniserende metropoolregio is schaars en de opgaves zijn groot. Dit voedt de discussie over het toekomstperspectief van de glastuinbouw in dit gebied. In de keuze tussen meegaan in de urbanisatiedrang van de metropoolregio of voorloper blijven in glastuinbouw, gaat Westland voor versterking van het glastuinbouwcluster. Westland staat daarmee wel voor de uitdaging de aloude verhouding tussen stad en land opnieuw te definiëren. Dit vraagt om een visie op de toekomst van het Westlands glastuinbouwgebied, waarin perspectief voor de glastuinbouw in Westland wordt geschetst en mogelijke wegen naar een hernieuwd (glas)landschap het investeringsklimaat van Westland voor moderne productietuinbouw en glastuinbouwcluster versterken.

Westland is thans hét kloppend hart van de glastuinbouw: voor de productieketen in Nederland, voor de afzet in West-Europa en voor glastuinbouwtechniek en -concepten in de wereld. Het glastuinbouwnetwerk van Westland is daarmee van grote omvang en wijdverspreid. Daarbij is de sector van wereldklasse. Nergens ter wereld worden zó efficiënt voedsel en sierteeltproducten geproduceerd als hier. Door de goede productieomstandigheden in het Westland heeft de primaire teelt een grote vlucht kunnen nemen, wat zorgde voor werkgelegenheid, inkomen, innovatie en het aantrekken van allerlei gerelateerde bedrijvigheid. Inmiddels is het gebied uitgegroeid tot een wereldwijd bekend innovatief cluster, waar producten als groenten, fruit, bloemen en planten worden geteeld, verwerkt en vervoerd, innovaties ontwikkeld en kennis en kunde geëxporteerd. De glastuinbouw is al decennialang de belangrijkste economische motor in het Westland en van groot belang voor de Nederlandse economie. De Greenport West-Holland, waar Westland een belangrijk onderdeel van uitmaakt, genereert

75.000 banen, biedt ruimte aan 10.000 bedrijven en heeft een bijdrage van 2,7% aan het bruto binnenlands product.

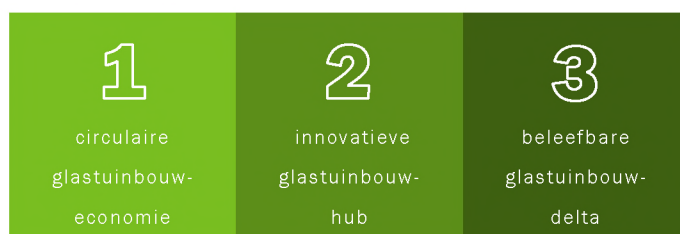
In 2005 werd de 'Visie Greenport Westland 2020' vastgesteld. Anno 2021 is het moment gekomen om vooruit te kijken. De 'Glastuinbouwvisie 2040: hart voor glas' geeft invulling aan een (ruimtelijk) economische visie op de glastuinbouw anno 2040. Waar in de 'Visie Greenport Westland 2020' de focus lag op het ontwikkelen van het hele cluster dat onderdeel uitmaakt van die Greenport, ligt in deze visie de nadruk vooral op de positie en toekomst van het productieareaal als onderdeel van het functioneren van het gehele cluster. In deze visie wordt de strategische koers bepaald voor 2040. Wat is het perspectief voor het teeltareaal en welke omvang en positie neemt dit in? Welke belangrijke strategische ontwikkelingen moeten ter hand genomen worden om richting deze visie op 2040 te bewegen? Daarnaast biedt deze visie koers voor omgevingsplannen en (sectorale) omgevingsprogramma's die betrekking hebben op de glastuinbouw. Ook biedt deze visie de handreiking om de strategische keuzes op gebiedsniveau ruimtelijk te implementeren en hierbinnen te differentiëren.

GLASTUINBOUW IN WESTLAND

De potentie van 'glastuinbouw', als middel om natuurlijke processen optimaal te gebruiken en daarnaast de negatieve bijeffecten, zoals weersinvloeden en ziektes, zo veel mogelijk te controleren en uit te sluiten, gaat al eeuwen terug. De historische ontwikkeling van productie, de kracht van de afgelopen decennia om mee te bewegen in ontwikkelingen en daardoor een volwassen cluster te faciliteren, maakt de basis van Westland dusdanig sterk dat het in staat is clusternadelen om te zetten in nieuwe verdien capaciteiten en daarmee 'de taart te vergroten'. Het productieareaal in zijn omvang en verscheidenheid creëert daarmee op diverse schakels in de keten per saldo clustervoordelen en toegevoegde waarde. Het productieareaal was dus niet alleen de aanjager van de ontwikkeling van het cluster,

maar is een onlosmakelijk onderdeel daarvan: toen, nu én in de toekomst.

Om het hart van de glastuinbouw in een veranderende wereldeconomie te blijven is het wel noodzakelijk te blijven innoveren en de balans in het glastuinbouwcluster te optimaliseren. Westland heeft de ambitie haar economische positie, het hart van glas, te versterken. Deze ambities staan niet op zichzelf, maar sluiten aan op de ambities in grotere regionale en nationale context. Westland onderscheidt drie hoofdambities voor 2040, een:

1. VISIE OP EEN CIRCULAIRE GLASTUINBOUWECONOMIE

In de circulaire glastuinbouweconomie van 2040 wordt efficiënt, op data gedreven, ondernomen, waarbij een verbreding van teeltdoelen heeft plaatsgevonden naar bijvoorbeeld inhoudstoffen, natuurlijke ingrediënten en natuurlijke producten, combinatieteelten en verwaarding van (rest)stromen. De sector profiteert van de ontwikkelde kennis op de campussen, van onderzoekscentra en via cross-overs en implementeert deze als conceptueel verdienmodel in de bedrijfsvoering. Deze glastuinbouweconomie is in 2040 grotendeels circulair en adaptief aan maatschappelijke trends. Zowel binnen als buiten de productiebouwwerken worden de principes van gesloten ecosystemen toegepast en ondersteunen de nieuwste technologieën en data in vraagstukken over onder andere efficiëntie, voedselveiligheid, arbeid, klimaat(beheersing), processen en kennis. De eerste ruimtelijke transities hebben plaatsgevonden, waarbij nieuwe glastuinbouwbedrijven in harmonie met de landschappelijke kenmerken en -kwaliteiten zijn

gebouwd. Het leidt tot flexibiliteit, weerbaarheid tegen natuurlijke schommelingen in bijvoorbeeld klimaatverandering, waardoor de toekomstbestendigheid van het gebied voor moderne tuinbouwproductie voor de komende generaties verzekerd blijft. De glastuinbouw draagt hiermee niet alleen bij aan gesloten systemen binnen de eigen sector, maar biedt ook oplossingen voor andere sectoren. Het vermarkten van concepten met gesloten systemen is noodzakelijk om de mondiale groei van bevolking en verstedelijking te kunnen voorzien van voedsel, sierteeltproducten en andere 'inhoudsstoffen' die groenten, bloemen, planten en algen ons bieden. De glastuinbouweconomie van Westland is daarmee wereldwijd toepasbaar, ongeacht de klimatologische omstandigheden.

2. VISIE OP EEN INNOVATIEVE GLASTUINBOUWHUB

De Westlandse glastuinbouweconomie is in 2040 -als onderdeel van de Greenport West-Holland- het epicentrum van innovatie in de sector. Westland is daarmee leidend in mondiale ontwikkelingen in de tuinbouw en biedt oplossingen voor opgaves in bijvoorbeeld voedsel en inhoudstoffen. In 2040 zijn Westland en de Greenport dé 'preferred supplier' voor glastuinbouwproducten, -innovaties en -toepassingen. De unieke clusterkracht en de samenhang tussen Greenports en Mainports zijn in 2040 nog verder versterkt en hebben een internationale aantrekkingskracht. De draaischijf-functie is verbreed van logistieke hub naar een innovatieve hub die ook aan de versproducten gelieerde kennis, innovaties en concepten aantrekt, ontwikkelt en vermarkt. Of het nu gaat om startups, upscaling of uitrol van verbrede teeltdoelen, veredeling, vermeerdering of afkweek of verschillende (teelt) methoden, (kas)concepten of -technieken, al deze facetten van de productietuinbouw kunnen hun plek vinden in Westland. De fase waarin een ontwikkeling zich bevindt of de positie die de toegevoegde waarde in de keten in neemt zal sturend zijn in de gewenste modernisering van het areaal. Daarmee vervullen ook relatief verouderde kassen in de toekomst een rol in (teelt)diversiteit, productvalorisatie en innovatie. De omvang

waarin productie als pijler onder het cluster duurzaam kan blijven functioneren, de zogenaamde kritische ondergrens, hangt immers af van het functioneren van de handel en distributie, de ambities en afspraken tussen overheden en bedrijfsleven en ontwikkelingen buiten de Greenports, zowel binnen als buiten Nederland. In 2040 is er daarom binnen het 'hub and spoke'-model een gelijkwaardig productieareaal aanwezig als basis voor de versterking van de innovatieve glastuinbouwhub en de doorontwikkeling van de complementaire Greenports. Binnen de Greenports prevaleert deze ontwikkeling boven andere (regionale woon-)opgaves en staan transformaties binnen Westland dienstbaar aan de ontwikkeling van de hub of lokale vraagstukken. In 2040 kent de innovatie glastuinbouwhub een versterkt innovatienetwerk. De samenwerkende Greenports, de campussen in de regio en de ontwikkelde bedrijfsstrategieën van de cluster-gerelateerde bedrijven, waaronder de producerende glastuinbouw-bedrijven, versterken de vraag én aanbod van en naar innovaties. De 'plek' van kennisuitwisseling, -overdracht en -ontplooiing, door middel van ontmoeting, vindt ook zijn fysieke plek in Westland door de doorontwikkeling van de Greenport Horti Campus Westland.

3. VISIE OP EEN BELEEFBARE GLASTUINBOUWDELTA

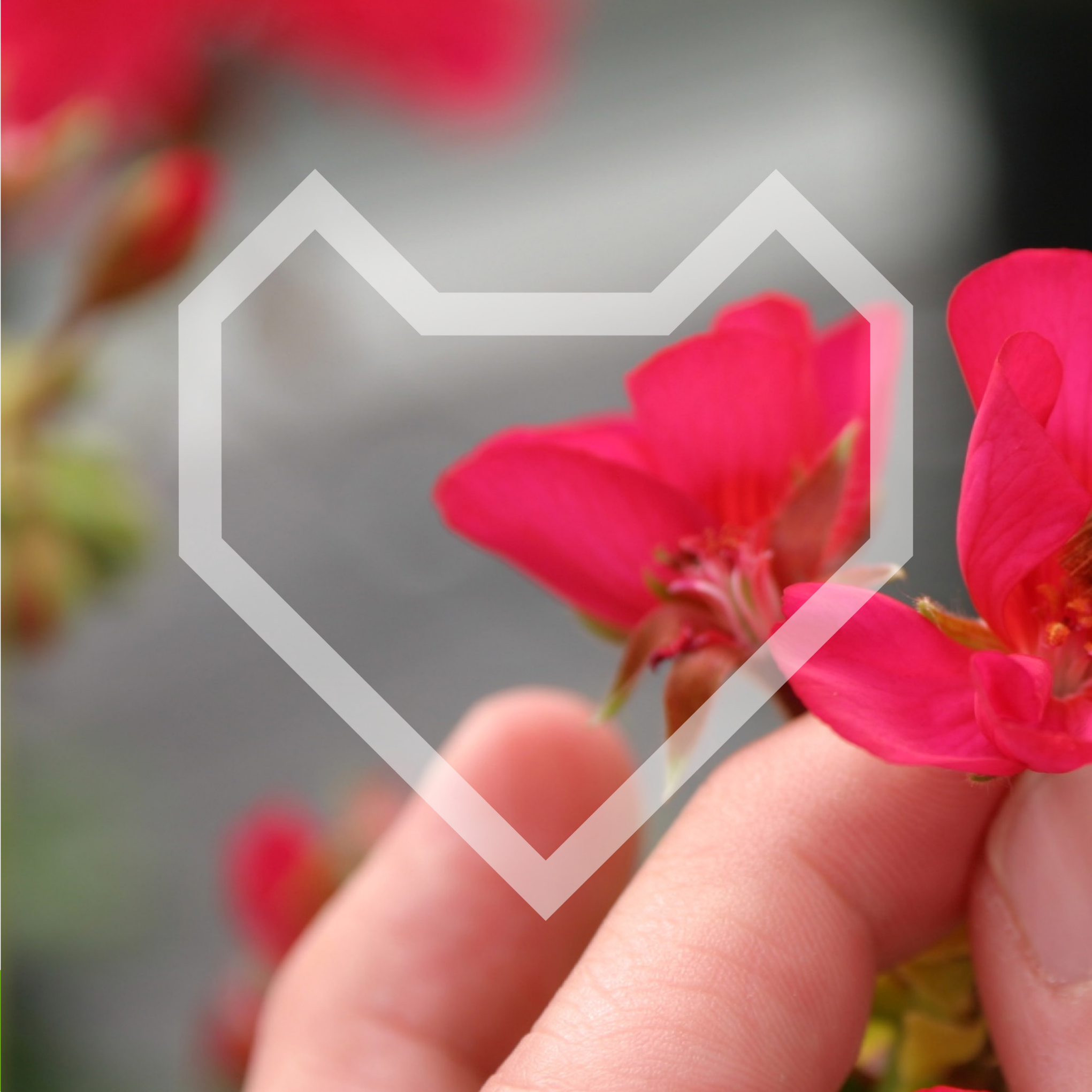
Westland levert in 2040 een grote bijdrage aan het voedselvraagstuk in de Wereld en aan een gezonde, veilige en prettige leefomgeving (welzijn). Stappen zijn gezet om tot een betere synergie te komen tussen 'stad en land'. Overgangszones en historische structuren -die door functiescheiding en slim medegebruik kwalitatief bijdragen aan de economische potentie van het gebied- leiden tot optimalisatie van tuinbouwkvavels. Om de kwalitatieve tuinbouwstructuur te verbeteren en ruimte te bieden voor de diversiteit aan bedrijven, zal ruimte gemaakt moeten worden om functies te herschikken (herstructurering). Westland zal hiervoor instrumenten inzetten binnen haar eigen mogelijkheden, in Greenport-verband, provinciaal, nationaal of in samenwerking met marktpartijen, zoals Ontwikkelingsbedrijf HOT. Modernisering van het teeltareaal is immers nodig om de glastuinbouw kansen te

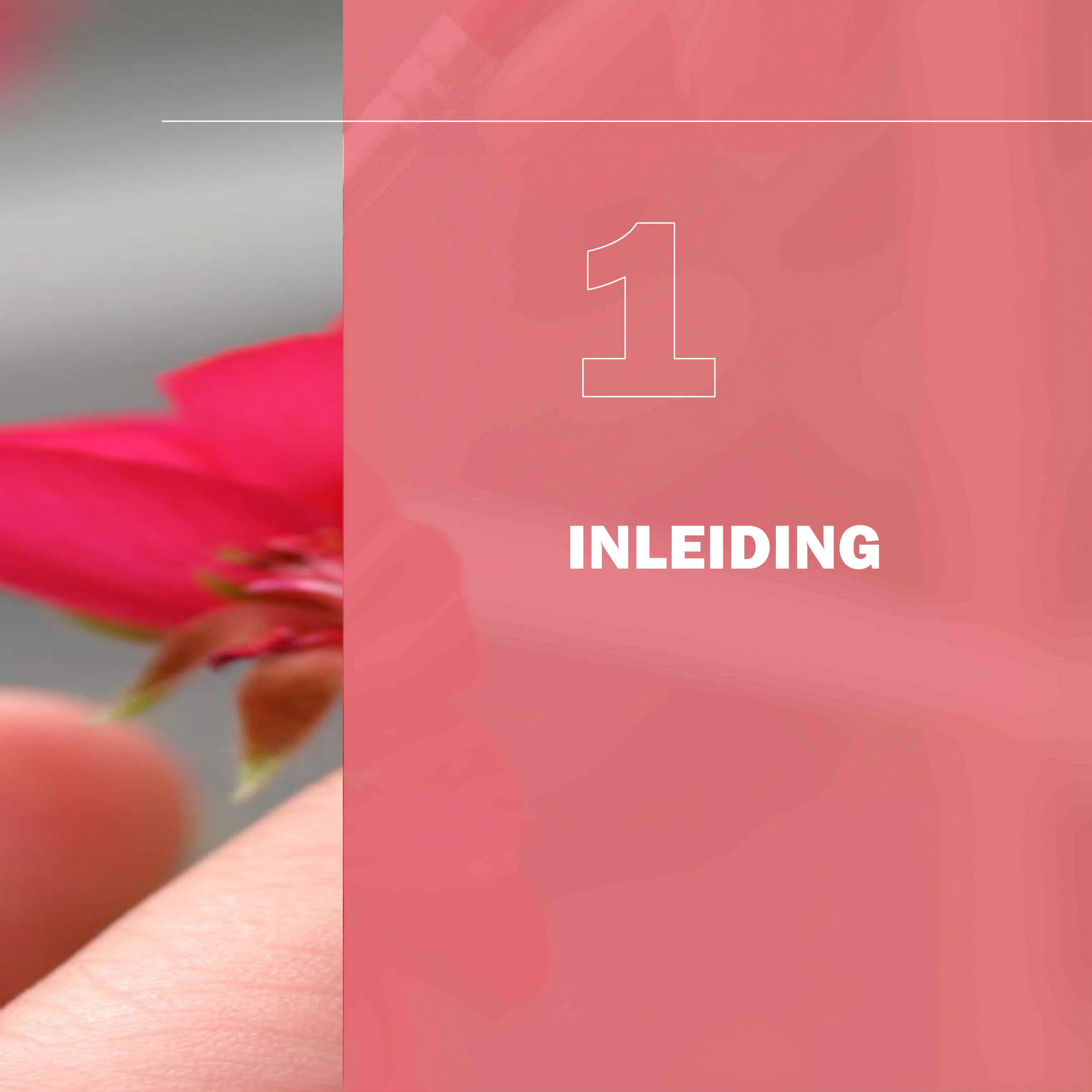
bieden te komen tot de gewenste energietransitie, om klimaat adaptief te zijn en nieuwe innovaties toe te passen. Het betekent ook investeren in de omgeving van glastuinbouwbedrijven, in infrastructuur en bereikbaarheid. De glastuinbouwdelta versterkt niet alleen het vestigingsklimaat voor bestaande én nieuwe (glas)tuinbouwbedrijven, tegelijkertijd trekt het (nieuwe) werkgelegenheid, werknemers en gebruikers van het gebied aan. In 2040 is Westland een (be)leefbaar gebied voor inwoners en gebruikers. Het glastuinbouwlandschap is daarbij weerbaar (voor klimatologische ontwikkelingen) en toekomst-bestendig (om ontwikkelingen in de productietuinbouw te kunnen faciliteren). De prettige woon- en werkomgeving in een urbaniserende Metropoolregio versterkt de sociaal-maatschappelijke binding met de sector zowel van binnenuit als van buiten. Gezondheid en geluk zijn dan ook zowel in als om de kas belangrijke pijlers. Dit versterkt het gebied als toekomstbestendig en gezond economisch cluster én laat het hart voor glas sneller kloppen.

HART VOOR GLAS

Westland heeft hart voor glas. Dit betekent een keuze voor het glastuinbouwcluster. Voor de circulaire, innovatieve en beleefbare glastuinbouw in Westland is behoud van voldoende kwantiteit van productie in het ecosysteem (ca. 10.000 hectare netto) van de Greenport essentieel, waarvan anno 2021 ongeveer een kwart (2.500 hectare netto) in de gemeente Westland aanwezig is. De focus in Westland zelf verschuift van kwantiteit naar kwaliteit. Productie, in al haar diversiteit, blijft een belangrijke voedingsbodem van het cluster. Westland bewaakt de balans in het cluster en versterkt ook de modernisering van het productieareaal in de gemeente. Hart voor glas is ook erkenning voor decennia ontwikkeling en aanpassing naar een nieuwe werkelijkheid en ecosystemen. Hart voor glas zit ook in samenwerking. Van bedrijven, onderwijs, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties, werknemers en andere inwoners van Westland. Met elkaar versterken we de glastuinbouw, want: *Westland is de grond waarop de Greenport rust.*

	1	INLEIDING	14
	2	AMBITIE	18
	3	VISIE	36
	4	ACTIES	56
	5	BIJLAGEN	74
	6	LITERATUUR	94

1

INLEIDING

1.1 Hart voor glas

Westland, ook wel 'De Glazen Stad', is een unieke combinatie van verzameling van dorpen omringd door een internationaal toonaangevende hightech maakindustrie van verse producten, voedingsstoffen, bloemen en planten. Het gebied kent een bijzonder contrast van hoogwaardige agrarische industrie van wereldfaam versus karakteristieke dorpskernen en (verbindende) lintstructuren. Westland is ook een gebied ingeklemd tussen zee, haven, groeiende steden en groengebieden. De ruimte in deze urbaniserende metropoolregio is schaars. Omgaan met deze schaarse ruimte is de kracht van de Westlandse glastuinbouw, maar tegelijkertijd is er druk die op de sector staat, zowel van binnenuit als buitenaf. Het voedt de discussie over het toekomstperspectief van de glastuinbouw in dit gebied. In de keuze tussen meegaan in de verstedelijking of voorloper blijven in glastuinbouw, gaat Westland voor versterking van het glastuinbouwcluster.

Westland is hét kloppend hart van de glastuinbouw: voor de productieketen in Nederland, voor de afzet in West-Europa en voor glastuinbouwtechniek en -concepten in de wereld. Het glastuinbouwnetwerk van Westland is daarmee van grote omvang en wijdverspreid. Het belang van dit kloppend hart voor bijvoorbeeld de voedselproductie ten behoeve van de groeiende wereldbevolking is substantieel en onmiskenbaar. De belangen van Westlandse glastuinbouw overstijgen dan ook gemeentegrenzen.

Westland heeft met de keuze voor het glastuinbouwcluster hart voor glas. Hart voor glas is ook erkenning voor decennia ontwikkeling en aanpassing naar een nieuwe werkelijkheid en ecosystemen. Hart voor glas zit ook in samenwerking. Van bedrijven, onderwijs, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties, arbeiders en andere inwoners van Westland. Juist in die samenwerking versterken we de Greenport, want Westland is de grond waarop de Greenport rust.

1.2 Aanleiding

WESTLAND PROGRAMMA 2018-2022

Een bloeiende economie is een onmisbare voorwaarde voor een vitaal Westland en de welvaart van onze inwoners. Om in te spelen op verschillende trends en ontwikkelingen is het van belang hiervoor als gemeente de juiste randvoorwaarden te bieden. Daarbij is het goed te beseffen dat trends een lange doorlooptijd hebben.

De glastuinbouw en cross-overs naar andere sectoren vormen onmiskenbaar de kern van de Westlandse economie. Het krachtige en ondernemende bedrijfsleven van Westland is in staat gebleken om initiatieven te nemen en zich verder te ontwikkelen en daardoor krachtig uit de economische crisis van enkele jaren geleden te komen. De sleutel tot (behoud van het) succes in de toekomst ligt in kennis en innovatie. De positie van internationaal koploper kan verder versterkt worden door Westland te positioneren als internationaal glastuinbouwgebied dat bijdraagt aan het voeden en vergroenen van de wereld.

Westland kiest daarom voor een innovatief Westland: de meest innovatieve glastuinbouwgemeente als economische kern met vertakkingen naar cross-overs. Daarbij maken we gebruik van de sterke aspecten die al in de Westlandse economie aanwezig zijn, waarbij voldoende kwantitatief en kwalitatief teeltareaal nodig is om de activiteiten in het cluster te kunnen uitvoeren.

ECONOMISCHE OPGAVE 2019 - 2022

Op 29 oktober 2019 heeft de gemeenteraad van Westland de Economische Opgave vastgesteld. In deze Economische Opgave is de stip op de horizon neergezet voor de komende jaren. De hierin geformuleerde ambitie is om de economie van Westland, met een focus op het glastuinbouwcluster, door te ontwikkelen naar een toekomstgerichte en -bestendige economie. Hiertoe zijn twee grote opgaven onderscheiden, namelijk:

1. het versterken van het tuinbouwcluster;
2. het versterken van de werklocaties, dorpscentra, MKB en vrijetijdseconomie.

Het versterken en ontwikkelen van het economische (glas)tuinbouwcluster is belangrijk. Daarbij ligt een focus op economie, arbeid, bereikbaarheid, duurzaamheid en onderwijs. Ook is regie op de beperkte ruimte in Westland cruciaal. De tijd van verdere schaalvergroting die voor de herindeling een belangrijke ontwikkeling is geweest, lijkt voorbij. We willen de leefbaarheid versterken en verder ontwikkelen. Fysieke ruimte is steeds beperkter geraakt en tal van economische ontwikkelingen blijven ruimte claimen.

Met het tuinbouwcluster is het Westland de economische hotspot/de economische motor/het economisch hart van de regio. De kennis en innovaties die in het Westlandse tuinbouwcluster worden ontwikkeld, koesteren we. We faciliteren verdere ontwikkeling van het tuinbouwcluster: lokaal, regionaal, nationaal en internationaal. Met ons onderwijs spelen we in op de ontwikkelingen en zorgen we voor werknemers van de toekomst. Het arbeidspotentieel is groot en van regionale betekenis. We enthousiasmeren niet-werkenden in het Westland en de regio om hun kansen in de sector te pakken. Ook zorgen we voor een goede bereikbaarheid/goed openbaar vervoer voor forenzen.

UITVOERINGSPROGRAMMA ECONOMIE 2020-2021

Ter uitvoering van de economische opgaven zijn voor 2020-2021 prioriteiten opgenomen in het uitvoeringsprogramma voor de economie. Een van deze prioriteiten is de modernisering en herstructurering van het glastuinbouwcluster, in eerste instantie door het opstellen van een nieuwe visie ten aanzien van het glastuinbouwcluster, een herzien handhavingsbeleid en een geactualiseerd instrumentarium. Onderhavige visie geeft invulling aan deze prioriteit in het uitvoeringsprogramma en draagt daarmee bij aan de economische kracht van Westland.

1.3 Belang van de visie

In 2005 schreef Westland de 'Visie Greenport Westland 2020': een ruimtelijk een economische koers tot 2020, met focus op het ontwikkelen van het gehele cluster dat onderdeel uitmaakt van het Greenport-concept. De ambitie was om de positie als belangrijkste glastuinbouwcomplex ter wereld en belangrijke pijler onder de Nederlandse economie te behouden.

Anno 2021 kan worden vastgesteld dat aan deze ambitie tegemoet is gekomen. Daartegen is het moment gekomen om weer vooruit te kijken. Deze 'Glastuinbouwvisie 2040: hart voor glas' geeft invulling aan een (ruimtelijk) economische visie op de glastuinbouw anno 2040. In deze visie ligt de nadruk vooral op de positie en toekomst van het productieareaal als onderdeel van het functioneren van het gehele cluster. Immers, deze pijler van het cluster is de basis van en essentieel voor het Greenportcluster. In een context van een groeiende gemeente (tot ca. 30% meer inwoners met alle bijbehorende voorzieningen en behoefte aan ca. 30 ha extra bedrijventerrein tot 2030) is een duidelijke koers voor het productieareaal in Westland noodzakelijk.

In deze visie wordt de strategische koers bepaald voor 2040. Wat is het perspectief voor het teeltareaal en welke omvang en positie neemt dit in? Welke belangrijke strategische ontwikkelingen moeten ter hand genomen worden om richting deze visie op 2040 te bewegen? Daarnaast biedt deze visie koers voor Omgevingsplannen en (sectorale) Omgevingsprogramma's die betrekking hebben op de glastuinbouw. Ook biedt deze visie de handreiking om de strategische keuzes op gebiedsniveau ruimtelijk te implementeren en hierbinnen te differentiëren. Deze visie zal daarom ook leiden tot verankering in de uitvoerings- en Omgevingsprogramma's. Strategisch belangrijke acties om samen met alle stakeholders de visie tot een succes te kunnen maken worden in hoofdstuk 4 (Acties) benoemd.

2

AMBITIE

2.1 Ontwikkelingen

De Nederlandse glastuinbouw is toonaangevend en van wereldklasse. Nergens ter wereld worden zó efficiënt voedsel en sierteeltproducten geproduceerd als hier. Westland speelt een hoofdrol in (de ontwikkeling van) de Nederlandse glastuinbouw. Door de goede productieomstandigheden in het Westland heeft de primaire teelt een grote vlucht kunnen nemen, wat zorgde voor werkgelegenheid, inkomen, innovatie en het aantrekken van allerlei gerelateerde bedrijvigheid. Inmiddels is het gebied uitgegroeid tot een wereldwijd bekend innovatief cluster, waar producten als groenten, fruit, bloemen en planten worden geteeld,

omstandigheden, van met name gezonde voeding zal dan ook van nog grotere betekenis worden.

Voor voeden en vergroenen van de nieuwe en uitdijende bestaande steden zijn meer trends van belang dan alleen bevolkingsgroei, urbanisatie en schaarse ruimte. De verwachting is dat lokaal produceren steeds belangrijker wordt, dat de consument meer inzicht wenst over de oorsprong van hun voedsel en of dit duurzaam is geteeld, dat ook alternatieve afzetkanalen opkomen (webshops, foodhalls, street vendors) en het -naast efficiency van de productie- steeds meer gaat om het creëren van toegevoegde waarde via diensten (schapmanagement, menuontwikkeling) en ervaringen (hospitality in de horeca en optimaal werk- en

Het is een uitdaging de glastuinbouw te integreren in een circulaire economie, waarbij rekenschap moet worden gehouden met de maatschappelijke draagkracht om deze ontwikkeling waar te maken

verwerkt en vervoerd, innovaties ontwikkeld en kennis en kunde geëxporteerd. De glastuinbouw is al decennia lang de belangrijkste economische motor in het Westland en van groot belang voor de Nederlandse economie.

TRENDS

Naar verwachting de wereldbevolking anno 2040 zijn gegroeid naar ca. 9 miljard mensen. Niet alleen zullen deze mensen (gezond) moeten worden gevoed, ook zullen zij vooral in (nieuwe) steden wonen. Tegelijkertijd is ook meer ruimte nodig voor bossen om (de overvloedige) CO₂ op te nemen. De resterende ruimte voor voedselproductie zal wereldwijd dan ook afnemen. De efficiënte en circulaire wijze van produceren, onder geconditioneerde

woonklimaat in de zakelijke en particuliere markt). Tegelijk is een omslag van een lineaire naar een circulaire visie op de economie (van de stad) gaande.

De maatschappij van 2040 heeft dan ook behoefte aan innovatieve oplossingen die voorzien in gezonde voeding, een gezonde leef-, woon- en werkklimaat en aan geluk. De wereldwijde aandacht voor de (carbon)voetprint van goederen en diensten vraagt daarbij om kritisch te blijven kijken naar de productieprocessen, zo ook in de tuinbouw. Het is een uitdaging de glastuinbouw te integreren in een circulaire economie, waarbij rekenschap moet worden gehouden met de maatschappelijke draagkracht om deze ontwikkeling waar te maken.

2.2 Potentie

Het kweken van gewassen onder glas kent een eeuwenoude geschiedenis. Zo gebruikte Keizer Tiberius (42 v.C. , 37 n.C.) vulkanisch glas om komkommers het hele jaar door aangeleverd te kunnen hebben voor eigen consumptie. De potentie van 'glastuinbouw' als middel om natuurlijke processen optimaal te gebruiken en daarnaast de negatieve bijeffecten, zoals weersinvloeden en ziektes, zo veel mogelijk te controleren en uit te sluiten gaat dus al eeuwen terug. De glastuinbouw in Westland, thans als onderdeel van een sterk functionerend en volwassen cluster, heeft mede door haar historische basis potentie om de uitdagingen aan te gaan en zich aan te passen aan de maatschappelijke en economische context van dat moment.

TUINBOUW IN WESTLAND

De oorsprong van de glastuinbouw zoals we deze nu kennen is in belangrijke mate toe te schrijven aan de graven van Holland in het Middeleeuwse klooster van Loosduinen. Deze was onderdeel van een Europees netwerk van kloosters waarbinnen kennis over voedsel werd gedeeld. De kennis bleef in het gebied aanwezig en werd overgedragen aan de vele Westlandse buitenhuizen en landgoederen ten tijden van de Gouden Eeuw, zoals Huis Honselaarsdijk.

Door gronden op te hogen met duinzand uit het waternetwerk werd de ondergrond in Westland in de 18e en 19e eeuw geschikt gemaakt voor tuinbouw en druiventeelt. De ligging aan de kust zorgde daarbij voor relatief hoge temperaturen in de winter, wat eveneens voordelig was voor de tuinbouw. Gewassen werden tegen de zilte westenwinden beschermd door bomen, muren, stro of glas. Daarnaast lag de streek tussen de groeiende steden waar de vraag naar tuinbouwproducten toenam. Ook de goede waterverbindingen voor het transport naar deze steden waren gunstig. Cruquius

tekende in 1712 op zijn kaart al veel tuinbouwgebieden in het Westland.

Rond 1900 werd voedselproductie met de komst van spoorwegen, telegraaflijnen, stoomvaartverbindingen en kunstmest veel minder plaatsgebonden. De ontkoppeling van steden, veeteelt, tuin- en akkerbouw leidde tot het verdwijnen van buitenplaatsen en luthoven. Hiervoor in de plaats ontstonden commerciële tuinbouwbedrijven, die tegemoet moesten komen aan de voedselvraag uit steeds verder weg liggende steden, maar ook uit Engeland. De commercialisering leidde in 1903 tot de introductie van de veilingklok, kassen kregen een steeds grotere lichtdoorlatendheid, een lagere prijs per m² en een grotere teeltruimte. Daarnaast werd er een weg ingeslagen naar ongekende productiviteit met hoogproductieve rassen, (chemische) bestrijding, substraatteelt, mechanisatie en irrigatiesystemen. Monoculturen brachten specialisatie in de tuinbouw, olie bracht een betere mogelijkheid om de temperatuur te regelen en de regenautomaat verving de platte gieter.

Eind jaren tachtig veranderde die comfortabele situatie, omdat er steeds meer concurrentie kwam vanuit Zuid-Europa. Om die concurrentie het hoofd te bieden, was een bundeling van krachten nodig. In 1996 werd, na een fusie van negen groente- en fruitveilingen en het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen, 'The Greenery', opgericht. Hierdoor nam het aantal veilingen sterk af, waarvan er in Westland nog slechts één over is.

BALANS IN HET GREENPORTCLUSTER

De bundeling van krachten is de afgelopen decennia op verschillende manieren opnieuw uitgevonden om de sector aan te passen aan veranderende omstandigheden. Dat bundeling van krachten in de gehele glastuinbouwketen van belang was, werd tijdens de Workshop ketentafelgesprekken agrosectoren in 2001 onderkend en leidde tot introductie van de term 'Greenport', als

HUIS HONSELAARSDIJK 1621

gelijke van de 'Mainport' (logistiek cluster) en 'Brainport' (kenniscuster). De term Greenport werd vervolgens in de Nota Ruimte (2004) als concept geïntroduceerd, voor bestaande clusters in de glastuinbouw, bollenteelt of boomteelt. De gebieden Westland en Oostland werden hierin gezamenlijk als één van de vijf Greenports benoemd. Greenports werden omschreven als clusters of geografische concentraties van gerelateerde bedrijven en instituten in een bepaalde markt.

Deze omschrijving kent een zekere analogie met de wijze waarop Porter, in diverse publicaties, het ontstaan van clusters van gerelateerde bedrijven en instituten in een bepaalde markt en de kracht van functionele concurrentie binnen dergelijke clusters,

beschrijft. Een cluster bestaat volgens Porter uit onder andere toeleveranciers, primaire producenten, handelaren en specifieke dienstverleners op het gebied van kennisontwikkeling, logistiek, financiering en informatietechnologie. In geen enkele andere regio in de wereld liggen deze onderdelen geografisch dichter tegen elkaar aan en nergens anders zijn ál deze onderdelen in de keten van oudsher sterker met elkaar verbonden dan hier. Voor Westland, hét hart van het Nederlandse glastuinbouwcluster, ligt haar kracht juist in die verbondenheid tussen de verschillende bedrijven. Of zoals Porter het heeft beschreven in zijn clustertheorie: "In het Westland zijn alle onderdelen van de 'diamant' in balans en sterk vertegenwoordigd, wat synergie betekent voor de totale economie".

De belangrijkste concurrentievoordelen van clusters zijn de verwevenheid van de verschillende functies, het hoge service-niveau, het hoge kennisniveau en hieraan gekoppeld het innovatief leiderschap en een historisch gegroeide 'sociale infrastructuur'. Voor het glastuinbouwcluster zijn de sterk lokale en gespecialiseerde productienetwerken in combinatie met sterk geïnternationaliseerde afzetmarkten belangrijk (LEI/Dialogic, 2001, in: NovioConsult 2009). De glastuinbouw dankt haar competitieve koploperspositie mede aan deze clustervoordelen, zoals een toegesneden, gezamenlijke infrastructuur (wegen, veiling, kwaliteit controle), gespecialiseerde toeleveranciers en afnemers (technologie, financiering, enzovoort), een gedeelde arbeidspool (met personeel dat zich durft te specialiseren), en kennis die zich informeel verspreid (face to face in sociale netwerken), of via bedrijfscontacten en via een gespecialiseerd cluster van kennis-, onderwijs- en onderzoeksinstituten binnen handbereik.

Een aantal clustervoordelen zijn door de sterke groei de afgelopen jaren deels omgeslagen in clusternadelen. Zo zijn de grondkosten toegenomen in de kern van de Greenport (en overigens ook in de kern van de nabijgelegen Mainport). Dit heeft geleid tot uitplaatsen van bepaalde activiteiten (vooral grootschalige productie, maar ook opslag en overslag). Dit hoeft overigens niet direct te betekenen dat het kerncluster minder sterk wordt. Er is bijvoorbeeld door toenemende digitalisering juist ook meer behoefte aan kennis die ook in andere sectoren toepasbaar is (zoals robotica en data analyse) en vice versa. Dit geldt ook voor de benodigde kennis vanuit de vraagzijde (zoals marketing en dienstverlening).

Er is in het cluster sprake van een dynamiek die leidt tot een accentverschuiving in de onderdelen van de keten. De balans in het glastuinbouwcluster is daarmee geen statisch element. Daar waar vóór 2010 de productie voor de grootste inkomstenstroom zorgde, zijn de laatste jaren met name de techniek en kennis de belangrijkste tak van inkomsten. Westlandse bedrijven leveren

wereldwijd lokale en geïmporteerde versproducten, leveren (kas)concepten voor specifieke klimaten en markten, ontwikkelen lokaal-specifiek uitgangsmateriaal en leiden studenten op, over en vanuit de hele wereld. De Westlandse glastuinbouw is voor deze bedrijven de showcase voor de internationale klanten.

PRODUCTIE IN DE GREENPORT

De clustertheorie van Porter, als ook vele visies en beleidsdocumenten die de afgelopen jaren over de glastuinbouw in deze regio zijn beschreven, onderkennen het belang van de aanwezigheid én nabijheid van productie voor het functioneren van en de balans in het cluster. Juist die balans in het cluster en de continue Westlandse drive tot vernieuwing, efficiëntie en ondernemerschap leiden tot synergie voor de totale economie en zijn dus belangrijke voorwaarden om de vooraanstaande positie van het glastuinbouwcluster voor de toekomst te behouden en te versterken.

Clusternadelen hebben de afgelopen jaren invloed gehad op het productieareaal in Westland. Volgens het Stadsgewest Haaglanden (2004) zijn de meest bepalende factoren voor verschuiving van productieareaal echter niet de dynamiek in de onderdelen van het cluster die leidt tot een accentverschuiving, maar vooral de niet aflatende ruimtedruk, de planologische keuzes en de gevolgen – via grondprijzen – op de kostprijs van de productie. Waar deze verschuiving, groei én behoefte tot schaalvergroting tot eind vorige eeuw nog binnen het gebied Westland (o.a. Kralingerpolder, Oranjepolder, Broekpolders) kon worden gefaciliteerd, zien we de afgelopen twee decennia nieuwe productielocaties van Westlandse tuinbouwondernemers in Nederland, Europa en andere continenten ontstaan. Indien we dit proces vrijelijk zijn gang laten gaan ontstaat namelijk het gevaar dat de clusternadelen toenemen: er vallen immers lukraak gaten in de draaischijfmachine. De praktijk wijst echter uit dat het beeld van 'vertrekkende bedrijven' een (klein) deel van de waarheid is.

Veruit de meeste bedrijven die buiten Westland productieareaal hebben ontwikkeld, hebben Westland niet verlaten. Sterker nog, velen hebben tegelijkertijd hun basis in Westland versterkt met nieuw areaal, kantoren, centrale verwerking en verpakking, etc. Deze bedrijven richten zich steeds meer op het versnellen van de transitie van aanbod gestuurd naar vraag gestuurd produceren en bevinden zich steeds hoger in de waarde-piramide door o.a. samenwerking, innovaties toe te passen of keten-integratie toe te passen.

Evenmin is sprake van (grootschalige) leegstand of braakligging. Gemiddeld genomen ligt jaarlijks nog geen 5% (ca. 100 hectare) van het beschikbare areaal braak, waarvan een substantieel deel

maar is een onlosmakelijk onderdeel daarvan: toen, nu én in de toekomst.

Tegelijkertijd is een deel van het productielandschap voor tuinbouw nog niet toegerust op de eisen van moderne glastuinbouw, welke onder meer om grote(re), goed ontsloten kavels vraagt. Hierin ontplooit zich voor Westland de uitdaging om het gewenste productielandschap, welke noodzakelijk en dienstbaar is aan het functioneren van het gehele glastuinbouwcluster, ruimtelijk te faciliteren in de metropool(regio) tussen Den Haag, Delft en Rotterdam.

Aanwezigheid én nabijheid van productie zijn belangrijk voor de balans in het glastuinbouwcluster

ofwel onderdeel van een herstructurering in ontwikkeling is ofwel reeds in eigendom van een aangrenzend bedrijf ten behoeve van direct beschikbare uitbreidingsruimte zodat kan worden ingespeeld op eventuele ontwikkelingen in de toekomst. Het is tekenend voor de wijze waarop in grote mate bedrijfsopstallen economisch (kunnen) worden uitgenut en een bijdrage (blijven) leveren aan productdiversificatie, experimentele teelt, veredeling of vermeerdering.

Het productieareaal in haar omvang en verscheidenheid creëert daarmee op diverse schakels in de keten per saldo clustervoordelen en toegevoegde waarde. Het productieareaal was dus niet alleen de aanjager van de ontwikkeling van het cluster,

VERDIENCAPACITEIT

In 2015 is onderzoek gedaan naar (nieuwe) verdien capaciteiten voor ontwikkelingen in de Greenport Westland-Oostland (Ruimtelijke verdien capaciteiten Greenport Westland-Oostland, 2015). De ruimtelijke uitgangssituatie van de Greenport voor een transitie is goed. Verweving met het grootstedelijk netwerk van Den Haag-Rotterdam en de mainport Rotterdam, de nabijheid van kennisinstellingen als de TU-Delft, Erasmus, Leiden Universiteit en toonaangevende bedrijven in de voedingsmiddelen industrie geven kansen om verder te ontwikkelen. Gebleken is dat in nagenoeg het gehele glastuinbouwgebied van Westland de potentie het grootst is voor een draaischijffunctie.

2,7%
BPP

2^e
AGRO EXP.
60-80%
GPWH

10.000
BEDRIJVEN

75.000
BANEN

14 mld
HIGH-TECH
PRODUCTIE
EN HANDEL
50% VAN NL

4 mld
TUINBOUW

2 mld
UITGANGS-
MATERIAAL

6 mld
LOGISTIEK
80% van NL

2 mld
TECHNIEK

De 'klassieke definitie' van de draaischijffunctie betreft de logistieke hub: de in Nederland en in het buitenland geproduceerde en/of ver-/bewerkte versproducten die via de Greenport en Mainport worden verhandeld, getransporteerd en/of geëxporteerd. De functie omvat dus ook de productie in de Greenport zelf. De draaischijffunctie, met name de productie, is in economische en in ruimtelijke zin de grootste en belangrijkste verdien capaciteit binnen de Greenport Westland-Oostland en vormt de basis voor alle andere verdien capaciteiten.

Om de draaischijffunctie nog verder te optimaliseren (operational excellence) moet deze nog intelligenter worden. Deze draaischijf is in staat om in te spelen op kleinere hoeveelheden, verbreding van het assortiment door verdergaande productdifferentiatie (inspelen op persoonlijke gezondheid, personalised nutrition), kan inspelen op steeds hogere eisen die gesteld worden aan vers en het toegenomen belang van een multi-channel benadering qua afzetkanalen (fysiek naast internet). Het belang (in economische en ruimtelijke zin) van toelevering, handel en logistiek zal in de toekomst toenemen, maar lokale productie blijft een noodzakelijk onderdeel.

WESTLANDSE POTENTIE

De historische ontwikkeling van productie, de kracht van de afgelopen decennia om mee te bewegen in ontwikkelingen en daardoor een volwassen cluster te faciliteren, maakt de basis van Westland dusdanig sterk dat het in staat is clusternadelen om te zetten in nieuwe verdien capaciteiten en daarmee 'de taart te vergroten'. Een aantal succesfactoren om het glastuinbouwcluster ook in de toekomst de lokale, regionale, nationale en internationale positie te laten behouden en te versterken, is aanwezig. Om het hart van de glastuinbouw in een veranderende wereldeconomie te blijven is het wel noodzakelijk te blijven innoveren en de balans in het glastuinbouwcluster te optimaliseren. Die potentie is in Westland aanwezig.

2.3 Ambitie voor 2040

Westland staat voor grote uitdagingen. Tegelijkertijd heeft het gebied zich dusdanig ontwikkeld dat er voldoende potentie is om deze uitdagingen aan te gaan. Westland heeft hart voor glas, maar het glas is breekbaar. Balans in het cluster en de positionering van de productie zijn daarin essentieel. In 2040 is die balans er (nog steeds), is deze weerbaar en toekomstbestendig.

GREENPORTAMBITIES

De ontstane positie van het glastuinbouwgebied van Westland binnen het functioneren van alle Greenports in Nederland is van dusdanige importantie dat ambities ten aanzien van de glastuinbouw op elk schaalniveau invloed heeft. Westland participeert dan ook in verschillende gremia en heeft zich gecommitteerd aan verschillende (landelijke) ambities die van invloed zijn op het glastuinbouwgebied van Westland.

Greenports Nederland ambieert in het Tuinbouwakkoord 'Circulaire tuinbouw in de praktijk 2019-2030' met bijbehorende Nationale Tuinbouwagenda om koploper te zijn in circulariteit en duurzaamheid, met een tuinbouw die oplossingen heeft voor de uitdagingen waar de wereld voor staat in termen van feeding and greening the mega-cities.

In het Tuinbouwakkoord staan zeven uitgangspunten centraal:

1. De stevige economische en maatschappelijke positie uitbouwen voor de toekomst.
2. De sector staat voor regio-overstijgende, grote maatschappelijke uitdagingen op het vlak van verduurzaming en innovatie.
3. Een gezonde productiebasis en ruimte om te investeren in slimme en robuuste ketens om de keten toekomstbestendig te houden.
4. Het ontwikkelen en valoriseren van tuinbouwkennis en innovatieve tuinbouwconcepten om de voedsel- en

- leefbaarheidsvraagstukken wereldwijd op te lossen.
5. Bedrijfsleven, kennis & onderwijs en overheden pakken de grote transities die de komende tien jaar nodig zijn gezamenlijk aan.
 6. Ontwikkelen richting kringlooplandbouw die in balans is met de omgeving en doelen op het vlak van klimaat en gezonde voeding.
 7. Stapsgewijs aantoonbare verbetering in duurzaamheids- en circulariteits-prestaties én daarover maatschappelijke verantwoording afleggen.

In 2015 heeft Greenport West-Holland uitgesproken om door het ontwikkelen van concepten West-Europese megasteden te voorzien van gezondheid en geluk, daarvoor kennis en innovatie te ontwikkelen, en daarmee weer nummer één te worden. Dit onder andere aan de hand van vijf transitiepaden: Smart Digital Delta, Smart Energy Delta, Circular Economy, Next Education en Next Society.

Onlosmakelijk onderdeel van deze ambities en transitiepaden is de ambitie het productieareaal te moderniseren. Een deel van de tuinbouwproductiegebieden in Nederland is niet toegerust op de eisen van moderne productietuinbouw. Voor bijvoorbeeld de glastuinbouw betekent moderniseren tot 2030 jaarlijks 300 hectare glastuinbouw vernieuwen (totaal 3.000 ha). Voor de open teelten is dit het klimaatbestendig maken van de intensieve productiegebieden. Met ca. 25% van het totale glastuinbouwareaal in Nederland binnen de gemeentegrenzen van Westland, is deze ambitie, welke onder Greenports Nederland, Transitietafel Ruimtelijke Inrichting wordt uitgevoerd, van invloed op de Westlandse ambities.

WESTLANDSE AMBITIES

Met de ambities van de Greenport(s) Nederland en West-Holland om (Europese) mega-steden te voorzien van gezondheid en geluk door concepten te ontwikkelen die wereldwijd toepasbaar zijn, ligt er voor de Westlandse ambitie al een potentieel kader. Daarbij heeft Westland, als belangrijke speler in deze Greenport, zich - mede ter invulling van genoemde transitiepaden- gecommitteerd aan onder ander het Energieakkoord 2021-2025 (2019), Waterambitie (2018), Innovatiepact 1 2018-2020 (2018) en het Deelakkoord Human Capital Zuid-Holland (2019).

De uitdagingen voor de Westlandse glastuinbouw richting 2040 zijn dan ook niet gering. In economische zin staat de glastuinbouw in Westland voor de uitdaging om haar verdien capaciteit verder te ontplooiën. Het is de uitdaging deze dusdanig vorm te geven dat

FEEDING AND GREENING MEGA-CITIES

deze toekomstbestendig en weerbaar is, van teelt(soort) tot productiemiddelen en -omstandigheden. De glastuinbouw zal daarbij invulling moeten geven maatschappelijke ontwikkelingen, niet alleen volgend, maar ook trendsettend.

De economische ontwikkeling zal niet ontkomen aan een duurzame ecologische en maatschappelijke verankering, ook wel samen te vatten in de (Engelse) term 'licence to produce'. Niet alleen productiemiddelen, zoals warmte, CO2, water of grondstoffen, verpakking en ziektebestrijding zal door mede door maatschappelijk druk op zijn minst richting circulariteit ontwikkelen, ook zal er gezocht moeten worden naar een balans tussen maatschappelijke kosten en baten. Daar waar in het verleden werkgelegenheid de aanvaardbaarheid van (industriële) productiegebieden veelal vergoelijkte, is de aandacht voor en ambities naar een beter woon- en leefklimaat versterkt. Daarbij lijkt er sprake van divergentie in belevingswaarde van Westland. De industrialisering van de glastuinbouw, met als gevolg onder andere een toenemende mate van belichting (lichthinder), externe arbeid (huisvesting), meer vrachtbewegingen en hogere en dichtere (sandwichpanelen, schermodeken of krijt) bebouwing, in relatie tot een groeiend aantal aangrenzende bewoners en (recreatieve) gebruikers, levert twee ontwikkelingen op die andere eisen stellen aan de inrichting van het glastuinbouwgebied. De licence to produce omvat daardoor een veelheid aan ecologische en maatschappelijke uitdagingen, waarbij dit op zijn minst de verdien capaciteit niet mag ondermijnen. Deze uitdagingen zullen ruimtelijke consequenties met zich meedragen.

Het productielandschap in Nederland staat immers ook onder (ruimte)druk. Verstedelijking in combinatie met oplopende woningtekorten, stikstofproblemen en toenemende vraag naar verblijfsruimte voor mens en dier leiden tot een toenemende schaarste aan grond, met name in het westelijk deel van Nederland. De aanwezigheid van de glastuinbouw economie in het sterk verstedelijkt gebied, de infrastructuur en economische

voordelen die dit biedt, maakt echter dat bedrijven niet willen vertrekken uit het Westland.

Westland heeft de ambitie haar economische positie, het hart van glas, te versterken. Hoewel de potentie voor Westland aanwezig is, liggen er de nodige uitdagingen om het hart van de glastuinbouw te blijven. De ambities van Westland staan niet op zichzelf, maar sluiten aan op de ambities in grotere regionale en nationale context. Westland onderscheid drie hoofdambities om in 2040 te groeien naar een:

In een context van een steeds sneller veranderende wereld, maatschappelijke en ruimtelijke druk zal Westland haar positie binnen de metropool(regio) moeten bepalen. Westland staat daarmee voor de uitdaging de aloude verhouding tussen stad en land opnieuw te definiëren. Dit vraagt om een visie op de toekomst van het Westlands glastuinbouwgebied, waarin perspectief voor de glastuinbouw in Westland wordt geschetst en mogelijke wegen naar een hernieuwd (glas)landschap het investeringsklimaat van Westland voor moderne productietuinbouw en glastuinbouwcluster versterken. Deze visie, een integrale maar ook sectorale uitwerking van de Omgevingsvisie Westland (2020), is er op gericht de toekomstbestendigheid van het glastuinbouwcluster in Westland te stimuleren en versterken tot: een kloppend hart voor glas.

VERTICAL FARM FUTURE CROPS Poeldijk

AMBITIE
**NAAR EEN
CIRCULAIRE
GLASTUINBOUWECONOMIE**

Westland heeft als ambitie om in 2040 een toonaangevende glastuinbouweconomie te faciliteren. Deze economie prevaleert boven andere economische sectoren in de gemeente. Echter, de glastuinbouweconomie van 2040 absorbeert en extrapoleert naar andere economieën (cross-overs). In de glastuinbouweconomie van 2040 speelt de productie een onlosmakelijke en belangrijke rol. Westland bewaakt de balans in het cluster en versterkt de moderniteit van het productieareaal om haar 'right to produce (and deliver)' te behouden en daarmee deze ambitie waar te kunnen maken.

De Westlands glastuinbouweconomie is in 2040 grotendeels circulair en adaptief aan maatschappelijke trends. Het vermarkten van concepten met gesloten systemen is noodzakelijk om de mondiale groei van bevolking en verstedelijking te kunnen voorzien van voedsel, sierteeltproducten en andere 'inhoudsstoffen' die groenten, bloemen, planten, algen, etc. ons bieden. De glastuinbouweconomie van Westland is daarmee wereldwijd toepasbaar, ongeacht de klimatologische omstandigheden. De synergie in het cluster, waar theorie en praktijk met elkaar samenkomen, maakt de stap naar een gezonde en toekomstbestendige glastuinbouweconomie mogelijk.

High-Tech Agriculture Park Jiashan, China (Impressie KuiperCompagnons)

AMBITIE

**NAAR EEN
INNOVATIEVE
GLASTUINBOUWHUB**

De Westlandse glastuinbouweconomie is in 2040 -als onderdeel van de Greenport West-Holland- het epicentrum van innovatie in de sector. De verse toevoer van innovaties en vernieuwing zorgt ervoor dat de glastuinbouweconomie van Westland zich kan aanpassen aan de ontwikkelingen in de (wereld)markt en weerbaar is. Westland is daarmee leidend in mondiale ontwikkelingen in de tuinbouw en biedt oplossingen voor opgaves in bijvoorbeeld voedsel en inhoudstoffen. De innovatie van de hele sector moet in Westland belichaamd en beleefd worden.

GEBIEDSCOÖPERATIE BROEKPOLDER Honselersdijk | Kwintsheul | Wateringen

AMBITIE

**NAAR EEN
BELEEFBARE
GLASTUINBOUWDELTA**

In 2040 zijn stappen gezet om de industrialiserende glastuinbouw beter in te bedden in het historisch ontwikkelde landschap en tot een betere synergie te komen tussen 'stad en land'. Het glastuinbouwlandschap is daarbij weerbaar (voor klimatologische ontwikkelingen) en toekomstbestendig (om ontwikkelingen in de productietuinbouw te kunnen faciliteren). Deze adaptieve ruimtelijke orde draagt bij aan het conceptueel model van de productietuinbouw, waarbij de ruimtelijk kwaliteit en beleefbaarheid vanuit historische context is versterkt en bijdraagt aan de sociaal-maatschappelijke wenselijkheid van deze circulaire economie in een verstedelijkte omgeving.

Deze glastuinbouwdelta versterkt niet alleen het vestigingsklimaat voor bestaande én nieuwe (glas)tuinbouwbedrijven, tegelijkertijd trekt het (nieuwe) werkgelegenheid, werknemers en gebruikers van het gebied aan. Het imago van het glastuinbouwgebied wordt versterkt. Het monotoon productielandschap wordt door slimme ruimtelijke ordening niet alleen toekomstbestendig en weerbaar, maar ook onderdeel van de bedrijfsvoering, uitstraling en de verschillende bedrijfsconcepten. Hierdoor ontstaat een verscheidenheid aan hoogwaardige inrichtingen en door de slimme ruimtelijke ordening eveneens de ruimte om deze diverse kwaliteiten in het gebied te beleven. Hierdoor ontstaat hernieuwde trots: hart voor glas.

3

VISIE

3.1 Glastuinbouw in 2020

De glastuinbouw in Westland zag er in 2000 aanmerkelijk anders uit: zo bestond Westland nog uit verschillende gemeenten, gebieden als Honderdland, Liermolen, Waelpark en Hoogeland bestonden nog uit kassen, externe CO₂ via de OCAP-leidingen was nog niet beschikbaar, aardwarmtewinning bestond nog niet en de weginfrastructuur was verre van ingericht op het gebruik van grote trailers. Ook stonden in bijvoorbeeld Middenmeer (Agriport, Noord-Holland, 300 ha.) en Dinteloord (Nieuw Prinseland, Noord-Brabant, 220 ha.), waar hoofdzakelijk Westlandse glastuinbouwbedrijven als Van Marrewijk Tomaten, Redstar, Combivliet en SweetPoint zijn neergestreken, nog geen kassen. De Westlandse glastuinbouw heeft anno 2020 grote stappen gemaakt.

WESTLAND IN DE GREENPORT

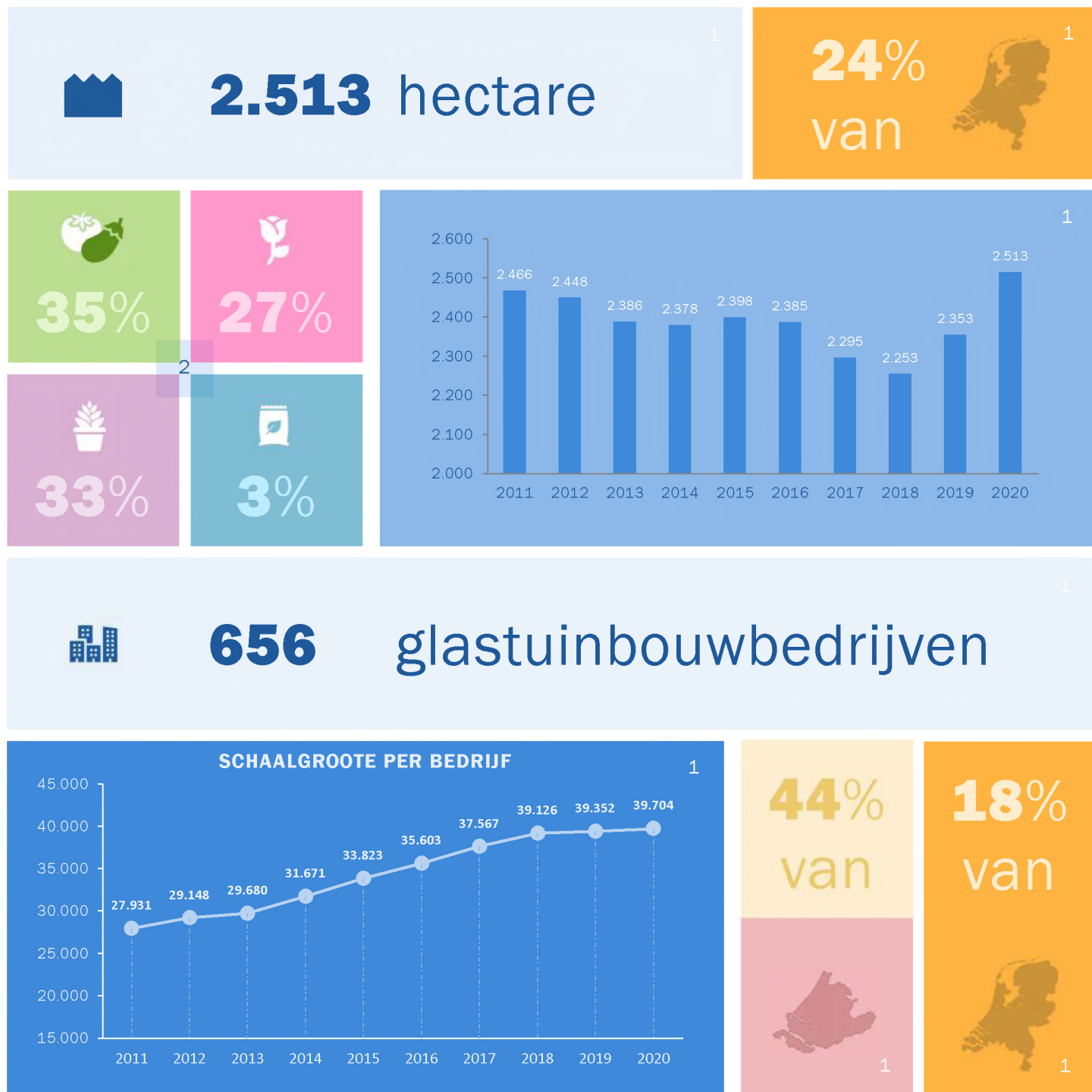
Sinds de term Greenport in de Nota Ruimte (2004) als concept werd geïntroduceerd heeft de Greenport een belangrijke rol gespeeld in de economische ontwikkeling van het tuinbouwcluster in Westland en Nederland. In de 'Visie Greenport Westland 2020' werd voorzien dat de Greenport in het jaar 2020 tot volledige wasdom zou zijn gekomen, waarbij het zwaartepunt van de glastuinbouw nog steeds in Westland zou liggen. De koppeling met de Mainports, leveranciers van kennis, de herstructureringsopgave en de fysieke bereikbaarheid van het gehele cluster zouden zijn gemaakt en versterkt. Evenzo zouden de aangewezen 'duurzame glastuinbouwgebieden' intact zijn gebleven en transformatie op de aangewezen locaties hebben plaatsgevonden, waardoor zekerheid is gegeven dat investeringen op lange termijn voldoende rendement opleveren.

De productietuinbouw zou een wat minder grote plaats innemen in het cluster, waarbij agrologistieke bedrijven belangrijker zijn geworden en kennis, innovatie en techniek vanuit internationaal perspectief verder aan betekenis zouden hebben gewonnen.

Daarbij zou het cluster grote vooruitgang hebben geboekt naar een schone groene en innovatieve industrie met een belangrijke economische waarde voor Nederland. De innovatie is daarbij verschoven van productie- naar service-infrastructuur. Anno 2020 is veel van deze visie bewaarheid geworden.

Het zwaartepunt van de glastuinbouw in Nederland ligt nu misschien wel meer dan ooit in Westland. Uit de ruimtelijke verdeling van de glastuinbouw (CBS: Landbouwtelling 2020) blijkt dat Westland veruit het epicentrum van de sector vormt; meer dan een kwart van het Nederlandse areaal staat in deze regio (gemeenten Westland, Midden-Delfland en Rotterdam (Hoek van Holland)). Daarbij constateren we dat de afgelopen twintig jaar grote bedrijventerreinen als Honderdland, TPW Venus en Poortcamp zijn ontwikkeld, waar het cluster verder is versterkt met agrologistiek en agro-gerelateerde bedrijven zoals Nature's Pride, Snijpunt, Cool Control, Greenpack en grote telersverenigingen, zoals Harvest House en Growers United. Ook buiten deze locaties hebben belangrijke bedrijven voor het Greenportcluster geïnvesteerd in de versterking van hun positie binnen het gebied, zoals recent VB Group en KUBO, maar ook heeft de zaadveredeling en -vermeerdering haar positie versterkt door zich (nog meer) te concentreren in het Westland. Zo hebben onder andere Rijk Zwaan, Dümmer Orange en Axia Vegetable Seeds geïnvesteerd in nieuwe laboratoria, kantoren en productielocaties. Met de ontwikkeling van de Greenport Horti Campus is de volgende stap gemaakt in de doorontwikkeling van de Greenport.

Het verdienmodel van de Greenport heeft zowel intern als extern grote en groeiende waarde. De clustervoordelen versterken de samenhang van de verschillende onderdelen, waaronder het productieareaal. De geteelde producten zijn de afgelopen jaren in een globaliserende wereld qua export nog steeds belangrijk, maar steeds meer ingrediënt voor een groeiende markt voor tuinbouwtechniek, -kennis en -innovatie. Volledige kasconcepten worden turn-key over de hele wereld geëxporteerd, waarbij cross-

VERDELING GLASAREAAL IN NEDERLAND (2020)

Source: CBS, Landbouwtelling 2020

TOP 10 GLASAREAAL PER GEMEENTE (2020)

Westland	2.513 ha
Lansingerland	722
Noordoostpolder	334
Zaltbommel	301
Peel en Maas	298
Horst aan de Maas	296
Pijnacker-Nootdorp	250
Midden-Delfland	232
Hollands Kroon	225
Zuidplas	224

sectorale verbanden steeds groter worden en internationale investeringen in (van oorsprong) familiebedrijven of startups in bijvoorbeeld koeltechniek of kassenbouw groeiend is. De productietuinbouw is daarmee verworden tot een conceptueel exportproduct.

VERDELING PRODUCTIEAREAAL IN NEDERLAND

Twee decennia geleden, op 6 januari 2000, tekenden de minister van LNV en de voorzitter van de vakgroep Glastuinbouw van LTO-Nederland het ‘Bestuurlijk afsprakenkader herstructurering glastuinbouw’, met als aanleiding een grote ruimtedruk vanuit andere functies, zoals huizenbouw en wegen, in het westen van Nederland. Geconstateerd werd daarbij dat de sector zich in een fase van herstructurering bevond en voor het succesvol uitvoeren daarvan nieuwe vestigingsruimte nodig was.

In het rapport ‘Ruimte voor de glastuinbouw 2000–2020’ werd daarom onderzoek gedaan naar de ruimtebehoefte van en het ruimteaanbod voor de glastuinbouw in Nederland van 2000–2020. Volgens het rapport zou het areaal in Nederland in 2020 zich hoogstwaarschijnlijk bevinden tussen 8.500 en 12.500 hectare netto; een marge van ca. 20% op een gemiddelde van 10.500 hectare. Ook het Centraal Plan Bureau (CPB) maakte in 1997 al een raming van het areaal glastuinbouw in 2020. Het CPB voorzag toen dat het areaal zich rond 10.000 hectare netto zou stabiliseren. Cijfers van de Landbouwtelling van het CBS laten zien dat de raming van het CPB, een stabilisatie, is uitgekomen: in 2000 bedroeg het areaal 10.520 hectare, in 2010 10.310 hectare en in 2020 10.450 hectare.

Voor genoemd onderzoek was daarbij mede gebaseerd op afname van productieareaal in onder andere (het gebied) Westland, welke zouden moeten worden gecompenseerd in project-vestigingslocaties, volgens uit het Bestuurlijk afsprakenkader herstructurering glastuinbouw. Ook hiervan zien we effecten terug in de Landbouwtelling. In de regio Westland staat anno 2020 ca.

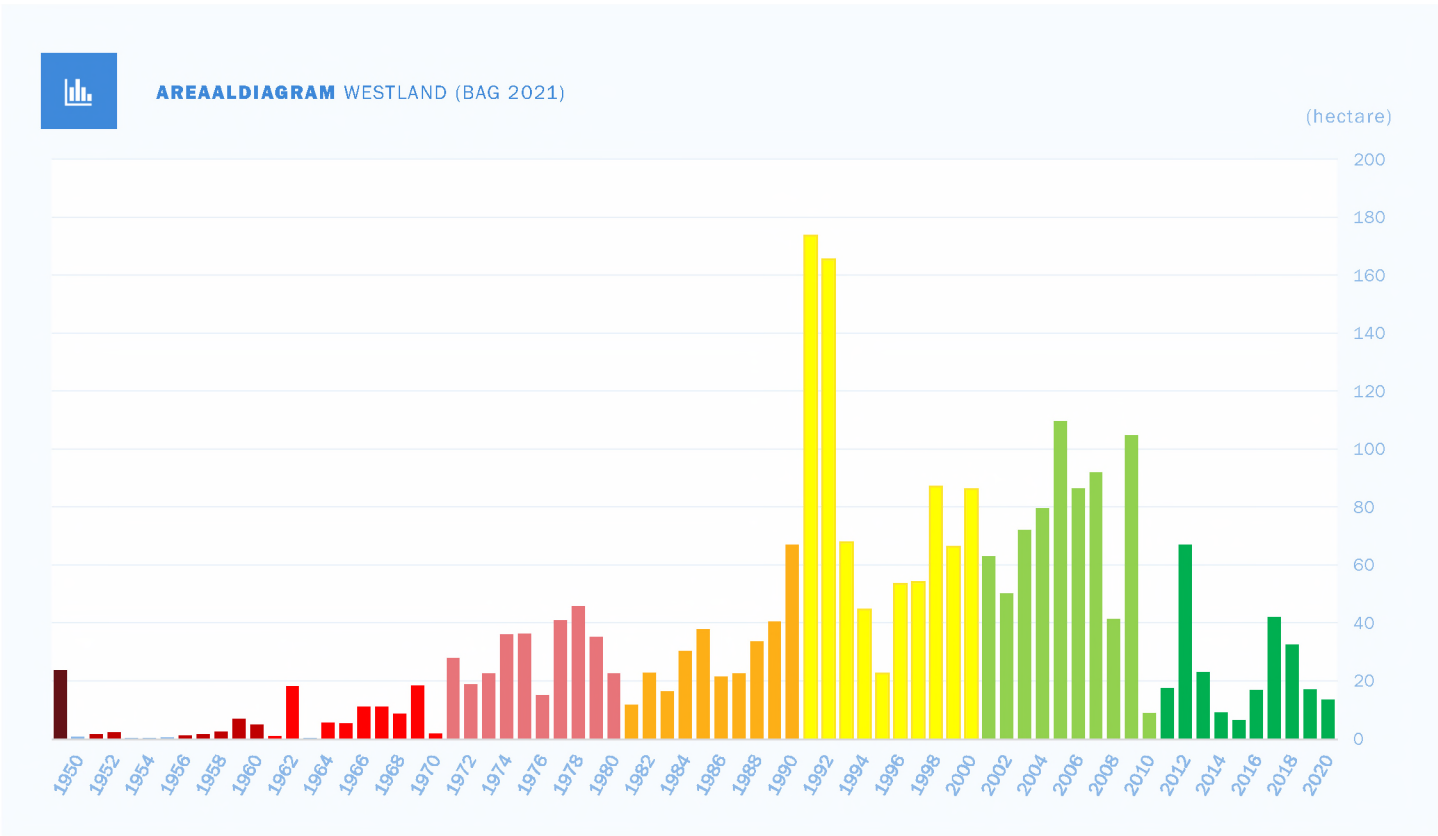
500 hectare minder areaal, maar is in bijvoorbeeld Terneuzen (+70), Hollands Kroon (+200) en Medemblik (+190) nieuw glastuinbouwgebied ontwikkeld met nagenoeg uitsluitend bedrijven in de teelt van groente. De bedrijven die zich in deze nieuwe gebieden gevestigd hebben zijn voor het grootste deel bedrijven met hun oorsprong -en veelal nog steeds hun hoofdvestiging- in Westland.

MODERNITEIT VAN WESTLAND

De moderniteit van de glastuinbouw wordt veelal gemeten in de leeftijd van het areaal. Hoewel het enkel beoordelen van moderniteit van een glastuinbouwgebied op basis van bouwjaar de

nodige nuance behoeft, geeft dit wel inzicht in de ruimtelijke dynamiek in Westland.

Het Westlands productieareaal (kassen en bedrijfsgebouwen) is gemiddeld bijna 27 jaar. Een kwart van het areaal is vóór 1990 gebouwd en het laatste decennium is de vernieuwing gehalveerd. In die tussenliggende periode, tussen 1990 en 2010, is bijna 2/3^e van het huidig Westlands teeltareaal gebouwd. In de laatste 15 jaar van de vorige eeuw werden in (delen van) grote polders, zoals de Hoefpolder, Broekpolders en de Oranjepolder, nieuw glastuinbouwgebied ontwikkeld. Dit leidde begin jaren '90 tot veel nieuwbouw. Uit data-analyse van veldonderzoek door Grootcholten Consultancy (2020) blijkt dan ook dat de

VERDIEPING VEROUDERING VAN KASSEN

Schaarste is een belangrijke voorwaarde voor herstructurering, waarbij de noodzakelijkheid tot vernieuwing wordt ingegeven door de mate van veroudering; structurele (slijtage), economische (bruikbaarheid) of relatieve veroudering (betere alternatieven). De ontwikkelingen in de kassen(bouw) over de afgelopen decennia hebben ertoe geleid dat structurele en economische veroudering steeds later haar intrede doet, ofwel, de kassen gaan steeds langer mee en hebben hun waarde voor het functioneren van het productieareaal en het gehele cluster.

Gelet op de nog grote aanwezigheid van kassen van na 1990, kan worden gesteld dat van structurele veroudering (slijtage) veelal nog geen sprake is. Wel geldt voor een deel dat de economische veroudering heeft geleid tot wijziging naar een teelt waarbij economische veroudering minder snel optreedt. Zodoende wordt de levenscyclus van de kassen verlengd. Momenteel wordt zelfs gesteld dat bij kassen gebouwd na 2000 structurele en economische veroudering dusdanig ver in de tijd weg ligt dat zelfs voor relatieve veroudering uitsluitend in pandige aanpassingen en/of vervanging van glasdek kunnen volstaan om de best beschikbare technieken te kunnen toepassen en concurrerend te kunnen blijven.

gemiddelde leeftijd van het areaal in deze gebieden meer dan 10%, zo'n 3 jaar, jonger is dan in overige gebieden. Ook is een grote oververtegenwoordiging van groenteteelt te zien in de periode 1991-2000 (7 procentpunt). Dit is mede gevolg van snellere (relatieve) veroudering in deze teelten, ingegeven door met name een sterkere kostprijsbenadering. In de wetenschap dat een deel van dit vastgoed sindsdien -mede als gevolg van uitbreiding van glasgroenteteelt buiten Westland- in gebruik is genomen door sierteeltbedrijven, is het aannemelijk dat deze oververtegenwoordiging destijds nog groter is geweest dan nu nog het geval is.

De vernieuwing uit de jaren '90 mag niet zondermeer worden gezien als de omvang van de herstructurering. Immers, deze vernieuwing betrof voor een groot deel uitleglocaties (nieuw ontwikkeld gebied). Het verschil in de vernieuwing over de afgelopen 10 jaar ten opzichte van de twee decennia daarvoor is daarom geen goede benchmark voor het beoordelen van de huidige dynamiek en doet daarmee geen recht aan de eventuele opgave. Daarbij heeft de schaalvergroting het afgelopen decennium sectorbreed doorgezet, waardoor de benodigde omvang voor een herstructurering steeds groter wordt, meer partijen en ruimtelijke consequenties behelst (waaronder woningen en watergangen) én het zogenaamde laaghangend fruit begin deze eeuw grotendeels geplukt is.

3.2 Tuinbouwvisies

OMGEVINGSVISIES

Met de komst van de Omgevingswet in (zeer waarschijnlijk) 2022 ontstaat een nieuw stelsel van planfiguren, waaronder de zogenaamde Omgevingsvisies. Deze (integrale) visies vervangen onder andere de voormalige Structuurvisies. Zowel op landelijk, provinciaal als gemeentelijk niveau zijn reeds Omgevingsvisies gemaakt die zich uitspreken over de toekomst van de glastuinbouw in Nederland, Zuid-Holland én Westland. Deze Omgevingsvisies zijn kaderstellend voor de Glastuinbouwvisie 2040. De Glastuinbouwvisie 2040 geeft nadere inkleuring aan deze Omgevingsvisies.

Nationaal

In de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) wordt ruim aandacht besteed aan de visie op de (glas)tuinbouw. Volgens de NOVI is er in 2050 nog steeds voldoende ontwikkelingsruimte voor onder andere toplocaties voor de tuinbouw (Greenports) en zal het grootste deel van het grondoppervlak in 2050 nog steeds bestemd zijn voor land- en tuinbouw en natuur. Het landelijk gebied van Nederland beschikt over een efficiënte en in Europees verband vooraanstaande agrosector (landbouw en aanverwante bedrijvigheid). Die sterke positie wil het Rijk in de toekomst behouden, maar wel op een andere manier dan nu. Volgens het Rijk betekent moderniseren van het hele tuinbouwareaal ook rekening houden met watertekorten, -overlast en verzilting, uitputting van de bodem voorkomen en biodiversiteit vergroten.

Provincie

Het Omgevingsbeleid Zuid-Holland spreekt over een economie die wordt gekenmerkt door een unieke structuur. Het herbergt niet alleen het grootste haven-industriële complex van Europa, met een sterk proces- en petrochemisch, logistiek en maritiem cluster, maar ook het grootste glastuinbouwcluster van de wereld. In de visie van Zuid-Holland bevindt de economie zich in een omvangrijk

vernieuwingsproces. De regio heeft alles in huis om de sprong naar een nieuwe economie te maken. In de stap naar een circulaire economie in 2050 wordt hergebruik van grondstoffen een nieuw verdienmodel. Via inzet op een aantrekkelijke en gezonde woon- en werkomgeving worden bedrijven, kenniswerkers en andere talenten aangetrokken. De technologisering en digitalisering vragen om nieuwe arrangementen voor scholing en inzetbaarheid. De nadruk zal temeer liggen op samenwerking met het bedrijfsleven en andere overheden om het logistiek netwerk tussen Mainports en Greenports te versterken. Het succes van de Nederlandse Greenports drijft op export, maar staat wel onder druk. Door investeringen in kwaliteit, product- en procesinnovatie maar ook in logistiek kunnen nieuwe markten worden aangeboord en kan de sector haar positie van wereldmarktleider behouden. De nabijheid van de Mainport Rotterdam blijkt hierin cruciaal. In het vervoer van versproducten neemt het gebruik van containers snel toe. De Greenports zullen steeds meer gebruik maken van de grote logistieke mogelijkheden van de Mainport Rotterdam voor vervoer van containers. Voor de Greenports zet de provincie daarom, in samenwerking met bedrijfsleven en andere overheden, in op de versterking van het verbindend logistieke netwerk tussen Greenports, Mainport(s) en achterland.

Westland

Volgens de Omgevingsvisie Westland draagt het Westlandse tuinbouwcluster in 2040 bij aan een innovatieve en duurzame voedselvoorziening, gezondheid en geluk. De tuinbouw is van grote waarde voor werelduitdagingen op het gebied van voedselveiligheid en -zekerheid, duurzaamheid, gezondheid en een groene leefomgeving. Als tuinbouwgemeente richten we ons vooral op de unieke clusterkracht en ontwikkelingen die dit profiel verder versterken. Het buitengebied van Westland blijft ook in de toekomst in het teken staan van de Greenport, maar met meer aandacht voor de leefbaarheid en ruimtelijke kwaliteit dan voorheen.

OMGEVINGSVISIES RIJK, PROVINCIE EN GEMEENTE

De Nederlandse tuinbouw blijft op duurzame wijze kwalitatief hoogwaardige producten leveren. Naast de productiefunctie levert het (landelijk) gebied ook andere belangrijke diensten aan de samenleving, zoals landschapsbeleving, identiteit, een aantrekkelijke woonomgeving, hoogwaardig werk, ruimte voor recreatie en toerisme, waterberging, zuivering van lucht en water en de opslag van CO₂, enzovoort. Een deel van de tuinbouwproductiegebieden in Nederland is echter nog niet toegerust voor de eisen van moderne productietuinbouw. Grote, goed ontsloten kavels zijn nodig, evenals verwijdering, verplaatsing of uitbreiding van verspreide tuinbouw, met oog voor de problematiek van solitaire bedrijven. Er wordt een duurzaam en vitaal tuinbouw- en voedselsysteem mogelijk gemaakt, gebaseerd op kringlopen en natuurinclusiviteit.

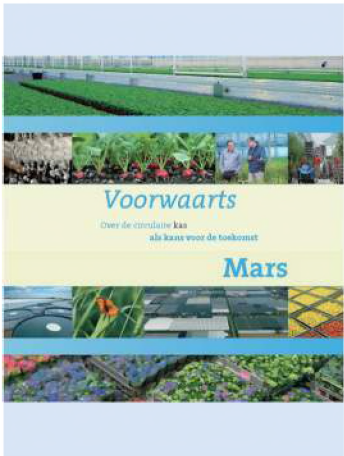

De Zuid-Hollandse economie herbergt het grootste glastuinbouwcluster van de wereld: een belangrijke speler in de wereldwijde voedingsketen. Deze industriële sector bevindt zich aan het einde van een levenscyclus. De economie wordt geconfronteerd met snelle disruptieve technologische ontwikkelingen, zoals digitalisering, robotisering en 3-D printing. Het vermogen om snel op de veranderingen in te spelen, is bepalend voor de concurrentiekracht. De beschikbaarheid over een goed opgeleide bevolking en voldoende talent is hierbij een cruciaal aspect. Ook een aantrekkelijke, groene en gezonde leefomgeving is een belangrijke vestigingsfactor. Deze regio heeft alles in huis om deze sprong te maken naar een circulaire economie. Een ontwikkeling met grote gevolgen voor onze dragende economische clusters, zoals de glastuinbouw.

Het behoud van productie is van groot belang om de versketens, veredeling, vermeerdering, logistiek, handel en toelevering met Westland verbonden te houden. Om concurrerend te blijven, moeten moderne bedrijven in gebieden kunnen ondernemen met een optimaal vestigingsklimaat. Van belang is dat er in Westland zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende teeltareaal geborgd blijft. Hier moet letterlijk ruimte voor worden gemaakt. Modernisering draagt bij aan toepassing van de meest recente kennis en technieken, zodat een hogere toegevoegde waarde gerealiseerd wordt. In 2050 moet de Greenport volledig duurzaam functioneren, zonder gebruik van fossiele brandstoffen met zuinig en verantwoord gebruik van water, zonder verontreiniging. Waar over grenzen van de eigen sector of bedrijf wordt gekeken, ontstaan innovaties.

De innovatieve kracht van de glastuinbouwsector staat in de visie van (destijds) LTO Glaskracht Nederland) centraal. De circulaire glastuinbouw wordt als kansrijk concept voor de toekomst gezien, waarbinnen innovaties tot ontplooiing kunnen komen en bijdragen aan de 'licence to produce'. Bij circulaire glastuinbouw gaat het niet alleen over 'planet', het gaat ook over 'people' en 'profit' en daarmee over de circulaire economie. Innovatie bepaalt meer en meer het ondernemerschap van tuinders, die de wereld veel te bieden hebben: van plantgezondheid tot voedselveiligheid en van gezondheid tot kwaliteit van leven. Het robotiseren van de arbeid en anderzijds duurzaam personeelsbeleid betalen zich uit in kennis, loyaliteit, hogere productie en winst.

Het bedrijfsleven heeft als ambitie in 2030 een kern te zijn in het mondiale tuinbouwnetwerk voor voedselvoorziening, gezondheid en welbevinden. Ze leveren in 2030 een aantoonbare bijdrage aan het voedselvraagstuk (zekerheid, veiligheid, gezondheid, smaak) en aan een gezonde, veilige en prettige leefomgeving (welzijn). Het cluster exporteert niet alleen, ze zetten ook lokale productiebedrijven in afzetgebieden op. Ook leveren greenportbedrijven oplossingen op het gebied van waterhuishouding en verkoeling in stedelijke gebieden en ontwikkelen en produceren waardevolle inhoudsstoffen voor voeding en medicijnen. De Greenport is in 2030 een centrum voor scholing, kennis, innovatie en onderzoek en is in staat dit in en buiten de regio te gelde te maken.

Voor een toekomstbestendige tuinbouw voorziet de Rabobank dat de mate van bijdrage van een glastuinbouwbedrijf aan de kwaliteit van leven een centrale rol zal spelen in 2030. De toenemende maatschappelijke aandacht hiervoor –zoals bijdrage aan de energietransitie, klimaatbeleid, waterhuishouding en biodiversiteit– biedt aanknopingspunten voor nieuwe verdienmodellen.

ABN Amro stelt in haar visie op de sierteelt dat, om maatschappelijk relevant te blijven, het belangrijk is voor de sierteeltsector om te verduurzamen. Dit moet naar een klimaatneutrale glastuinbouwsector leiden in 2040. Om toekomstbestendig te blijven is aanhoudende inzet op duurzaamheid en heldere communicatie hierover onontbeerlijk. Voor de sector blijft de focus op de maatschappelijke relevantie belangrijk.

Innovatie is diep verankerd in het DNA van Westland. In de geschiedenis van de regio heeft Westland zich steeds weer vernieuwd en opnieuw uitgevonden, altijd met het oog op vooruitgang en economische versterking. De internationaal leidende positie van het tuinbouwcluster is ontstaan door op tal van vlakken vooruitstrevende technieken en concepten toe te passen. Hierdoor zijn Nederlandse telers in staat een bijzonder hoge toegevoegde waarde (opbrengst per m²) te realiseren met relatief beperkt gebruik van grondstoffen. Procesoptimalisatie, zoals gebruik van LED-verlichting, meerlaags telen, robotisering en klimaatbeheersing, zal in de toekomst verder doorzetten, net als product-innovaties. Kunstmatige intelligentie, Big Data en blockchain zijn voor de tuinbouw steeds belangrijker. Dit kan uiteindelijk leiden tot 'de autonome kas', die op afstand aangestuurd kan worden.

SECTORVISIES

Naast omgevingsvisies van de overheden heeft de sector zelf ook visies ontwikkeld op haar eigen ontwikkeling de komende twintig jaar en wat daar voor nodig is om dit te doen welslagen. Deze visies geven inzicht in de gewenste ontwikkelingen van de sector, zodat de glastuinbouwvisie van Westland hier -waar nodig- op aan kan sluiten. In de visies op en van de sector zitten belangrijke gemene delers.

Kennis en Innovatie

Zo speelt de innovatieve kracht van het Nederlandse bedrijfsleven in het algemeen en de glastuinbouwsector in het bijzonder een belangrijke rol in de toekomstbestendigheid van de sector. Innovatie wordt gezien als de norm van de sector, waarmee de positie van de bedrijven in de Nederlandse tuinbouw, alsook het belang van het tweede exportland van agri-producten ter wereld, wordt versterkt.

De Greenport is volgens het bedrijfsleven in 2030 een centrum voor scholing, kennis, innovatie en onderzoek en is in staat dit in

en buiten de regio te gelde te maken. De Greenport zorgt voor gevarieerde en vooral hoogwaardige werkgelegenheid. Het cluster heeft alsdan internationale aantrekkingskracht op hoger opgeleiden en op internationaal opererende bedrijven. Met Nederlandse innovaties en expertise kunnen zo ter plekke onder lokale omstandigheden goede producten geteeld en bij de consument gebracht worden. Ook leveren greenportbedrijven oplossingen op het gebied van waterhuishouding en verkoeling in stedelijke gebieden. Zij ontwikkelen en produceren waardevolle inhoudsstoffen voor voeding en medicijnen.

Circulair (duurzaam)

Een tweede belangrijke gemene deler is het verduurzamen van de sector vanuit een circulair gedachtegoed. Dit circulaire gedachtegoed komt direct voort uit het besef dat onze aardbol een 'gesloten systeem' is waarbinnen Moeder Natuur al langer dan mensenheugenis werkt volgens het principe van de circulaire ecologie. Dat is een systeem waarbinnen alles wordt hergebruikt en niets verloren gaat en waar de zon de basis is van alle leven. Bij circulaire glastuinbouw gaat het niet alleen over 'planet', het gaat ook over 'people' en 'profit' en daarmee over de circulaire economie.

De sector opereert in 2040 duurzaam. Ondernemers weten kennis tot waarde te brengen door nieuwe product-marktcombinaties te ontwikkelen. De reststromen uit kassen worden met maximaal economisch rendement benut en van daaruit worden nieuwe producten ontwikkeld. In de toekomst zullen veel producten, die nu voornamelijk uit aardolie bestaan, een plantaardige oorsprong hebben, zoals plastics en brandstoffen. Om toekomstbestendig te blijven is aanhoudende inzet op duurzaamheid en heldere communicatie hierover onontbeerlijk.

Verdienmodellen

Het bedrijfsleven van Greenport heeft als ambitie in 2030 een kern te zijn in het mondiale tuinbouwnetwerk voor voedselvoorziening.

gezondheid en welbevinden. Voor de sector blijft de focus op de maatschappelijke relevantie belangrijk. Bedrijven uit Greenport willen in 2030 een aantoonbare bijdrage leveren aan het voedselvraagstuk (zekerheid, veiligheid, gezondheid, smaak) en aan een gezonde, veilige en prettige leefomgeving (welzijn).

Over het algemeen is de ervaring bij Rabobank dat ondernemers met de best ontwikkelde externe oriëntatie het meest succesvol zijn. Deze externe oriëntatie moet bijdragen aan het ontwikkelen van nieuwe verdienmodellen. De toenemende maatschappelijke aandacht voor andere aspecten van de kwaliteit van leven –zoals bijdrage aan de energietransitie, klimaatbeleid, waterhuishouding en biodiversiteit– biedt ook aanknopingspunten voor nieuwe verdienmodellen, welke aansluiten bij het circulaire gedachtegoed.

Positie van Westland

In de position paper 'Het Westland: het innovatiecentrum van de internationale Glastuinbouw' van Glastuinbouw Westland wordt specifiek ingezoomd op de ruimtelijke toekomstvisie voor de Westlandse glastuinbouw voor 2030 en daarna. In de paper is over de plek van de (Westlandse) glastuinbouw in de wereld, maar ook over de positie in de directe omgeving nagedacht. Om de kracht van het Westland te behouden en versterken is behoud van glasareaal volgens Glastuinbouw Westland van essentieel belang voor een sterke tuinbouwcluster in het Westland. Deze visie geeft aanknopingspunten voor een sterke glastuinbouw. De kracht van het Westland is immers de kracht van het glastuinbouwcluster, waarvan de primaire glastuinbouw het fundament is.

Als grootste uitdaging voor Westland wordt het verkrijgen en behouden van duurzame glastuinbouwbedrijven voorzien. Op verschillende schaalgroottes zullen innovatieve, circulaire, duurzame kascomplexen ontstaan die een grote impact op de hele omgeving zullen krijgen. Dit moet worden omarmt als grote kans: *"Fossielvrij en CO₂ Positief kan synoniem worden voor onze producten"*.

3.3 Visie op 2040

De sectorvisies bevestigen het belang van een Westlandse visie op de glastuinbouw in 2040. Als 'innovatiecentrum van de internationale glastuinbouw' ligt de lat voor Westland hoog. Desalniettemin wordt de glastuinbouwsector in Nederland in de wereld nu al geroemd door haar efficiëntie en vooruitstrevendheid, zo bleek ook uit de publicatie 'How The Netherlands feeds the world' van september 2017 in National Geographic Magazine. De maatschappelijke ontwikkelingen, de druk op de ruimte en het verbruik van uitputtende grondstoffen in combinatie met een groeiende wereldbevolking maken dat de (ecologische) voetprint wereldwijd nog verder geminimaliseerd zal moeten worden.

De visie op de glastuinbouw van Westland in 2040 stelt dat Westland (nog steeds) toonaangevend en het epicentrum van innovatie in de sector is. Een circulaire glastuinbouweconomie in 2040 dé 'licence to produce' voor Westland: een evenwicht van gesloten systemen van productiemiddelen, een duurzaam/toekomstbestendig verdienpotentieel of -capaciteit voor de sector en beheer van het landschap (rentmeesterschap). Daarbij zijn de draaischijffunctie van Westland en vermarkting van tuinbouw-concepten een aanjager en adapter van innovatie.

In 2040 is die circulaire en innovatieve glastuinbouweconomie in het landschap zichtbaar. De structuren van de gedifferentieerde glastuinbouwgebieden zijn op basis van de historische context én toekomst-potentieel kwalitatief versterkt. Het gebied is weerbaar en adaptief om ontwikkelingen ruimtelijk te kunnen faciliteren. De waarden die onderlegger zijn voor de tuinbouwconcepten vinden ook hun weg in de ruimtelijke inpassing van de glastuinbouw in het landschap. Gezondheid en geluk zijn in 2040 ook onderdeel van de ruimtelijke kwaliteit in het gebied en draagt bij aan de maatschappelijke acceptatie van de moderniserende glastuinbouw in de omgeving van de dorpen van Westland.

VISIE OP DE KRITISCHE MASSA VAN HET PRODUCTIEAREAAL IN 2040

Uit de studie 'Kracht van de Greenports in Zuid-Holland (2009)' bleek dat een kritische ondergrens voor teeltareaal niet eenvoudig te onderbouwen is. De omvang van het minimumteeltareaal hangt namelijk ook af van het functioneren van de handel en distributie, de ambities en afspraken tussen overheden en bedrijfsleven en ontwikkelingen buiten de Greenports, zowel binnen als buiten Nederland. Daarom werd destijds aanbevolen in de discussies en politieke besluitvorming niet te veel de nadruk te leggen op het teeltareaal, omdat deze als indicator voor de kracht en de vitaliteit van de Greenports daarvoor te beperkt is.

Desondanks biedt een reflectie op de afgelopen decennia houvast. Deze schetst in ieder geval het beeld dat de ontwikkeling van het glastuinbouwcluster in Westland tot stand heeft kunnen komen onder een afnemend productieareaal (ca. 20 ha/jaar) in de gemeente doch stabiel productieareaal in Nederland. Door ontwikkeling van nieuwe gebieden ontstond ogenschijnlijk een balans tussen schuifruimte en schaarste, waardoor een bepaalde mate van herstructurering in bestaande clusters, zoals Westland, plaats heeft kunnen vinden. Anno 2020 heeft dit in Westland geleid tot een symbiose van kassen en daarin aanwezige teelten, die samen met andere onderdelen van het glastuinbouwcluster, een sterk functionerend geheel vormen. In dit productieareaal, jong of oud, bevindt zich een grote diversiteit aan producten, welke – aangevuld met grote nieuwere productielocaties buiten Westland – voedingsbodem voor de draaischijf vormen. Deze balans, tussen herstructurering in de kernen van de Greenports, sanering van verspreid liggend glas en ontwikkeling van nieuwe en goed gestructureerde gebieden heeft de afgelopen decennia voldoende vitaliteit getoond waardoor het cluster heeft kunnen excelleren.

Door een beperktere vernieuwing in Westland sinds 2010 lijkt de moderniteit van Westland wel onder druk te staan. Hoewel er sprake is van een afnemende structurele en economische veroudering van het productieareaal vragen gelijktijdig verschillende maatschappelijke en economische ontwikkelingen

om innovatie en flexibiliteit om de toekomstbestendigheid van het cluster als geheel en het productieareaal als basis voor de verdien capaciteit te waarborgen. Dit noopt ertoe om in de steeds complexere ruimtelijke werkelijkheid van Westland voldoende ruimte te maken voor modernisering van het glastuinbouwareaal om een vitale balans te waarborgen, waarbij als uitgangspunt moet worden genomen dat er enerzijds voldoende en kwalitatief hoogwaardige en diverse productie binnen Westland zal blijven en anderzijds de afname in Westland niet meer is dan binnen het ecosysteem van het cluster wordt toegevoegd. Deze balans zal ook samenhangen met de balans binnen het gehele speelveld van productie voor het te bedienen achterland (groei/krimp van (het) afzet(gebied)) en de relatieve afstand tussen het cluster en externe productielocaties (reikwijdte).

***Voor een gezonde Westlandse
glastuinbouweconomie in 2040
dient het productieareaal
binnen het ecosysteem
(verzorgingsgebied) van het
greenportcluster
gelijkwaardig te blijven***

AARDWARMTE TRIAS WESTLAND Naaldwijk

TRIAS
WESTLAND

VISIE

OP DE

CIRCULAIRE

GLASTUINBOUWECONOMIE

Verdiencapaciteit

In 2040 wordt efficiënt, op data gedreven, ondernomen, waarbij een verbreding van teeltdoelen heeft plaatsgevonden naar bijvoorbeeld inhoudsstoffen, natuurlijke ingrediënten en -producten, combinatieteelten en verwaarding van (rest)stromen. De sector profiteert van de ontwikkelde kennis op de campussen, van onderzoekscentra en via cross-overs en implementeert deze als conceptueel verdienmodel in de bedrijfsvoering. Met deze nieuwe verdiencapaciteiten heeft Westland in 2040 (nog) meer te bieden. De toegevoegde waarde per productieve meter neemt toe, maar niet meer (uitsluitend) door een hogere productiviteit, maar vooral door nieuwe teelten en gesloten systemen die tot waarde worden gebracht.

Gesloten systemen

In 2040 heeft Westland zich doorontwikkeld in haar efficiëntie en herbergt de kennis, kunde en praktijkvoorbeelden van gesloten systemen. De glastuinbouw in Westland produceert gezonde, weerbare groenten, bloemen en planten in een natuurlijk biologisch ecosysteem. Zowel binnen als buiten de productiebouwwerken worden de principes van gesloten ecosystemen toegepast en ondersteunen de nieuwste technologieën en data in vraagstukken over onder andere efficiëntie, voedselveiligheid, arbeid, klimaat(beheersing), processen en kennis. De glastuinbouw draagt hiermee niet alleen bij aan gesloten systemen binnen de eigen sector, maar biedt ook oplossingen voor andere sectoren. Daarbij is nagenoeg geen sprake meer van verbruik van uitputtende grondstoffen, maar worden reststromen maximaal economisch rendement benut en van daaruit worden nieuwe producten ontwikkeld.

Rentmeesterschap

Volgens de NOVI is er in 2050 nog steeds voldoende ontwikkelingsruimte en grondoppervlak voor de tuinbouw, maar niet meer zoals we dat nu kennen. In 2040 zullen de eerste ruimtelijke transitieën hebben plaatsgevonden, waarbij nieuwe glastuinbouwbedrijven in harmonie met de landschappelijke kenmerken en -kwaliteiten zijn gebouwd. De (onder)grond, watergangen, opstallen zijn niet alleen dienstbaar aan het glastuinbouwbedrijf, maar maken onderdeel uit van de bedrijfsvoering. Het rentmeesterschap van het gebied zorgt er voor dat gebruik ervan in een ecologisch evenwicht is. Het leidt tot flexibiliteit, weerbaarheid tegen natuurlijke schommelingen in bijvoorbeeld klimaatverandering, waardoor de toekomstbestendigheid van het gebied voor moderne tuinbouwproductie voor de komende generaties verzekerd blijft.

WORLD HORTI CENTER Naaldwijk

**world
horti center**

**VISIE
OP DE
INNOVATIEVE
GLASTUINBOUWHUB**

Draaischijf

In 2040 is Westland en de Greenport dé 'preferred supplier' voor glastuinbouwproducten, -innovaties en -toepassingen. De tuinbouw biedt oplossingen voor werelduitdagingen op het gebied van voedselveiligheid en -zekerheid, duurzaamheid, gezondheid en een groene leefomgeving. De unieke clusterkracht en de samenhang tussen Greenports en Mainports is in 2040 nog verder versterkt en heeft een internationale aantrekkingskracht. De draaischijffunctie is verbreed van logistieke hub van geproduceerde en/of ver-/bewerkte versproducten naar een innovatieve hub die ook aan de versproducten gelieerde kennis, innovaties en concepten aantrekt, ontwikkelt en vermarkt. Binnen deze draaischijffunctie staat diversiteit centraal. Of het nu gaat om startups, upscaling of uitrol van verbrede teeltdoelen, veredeling, vermeerdering of afkweek of verschillende (teelt)methoden, (kas)concepten of -technieken, al deze facetten van de productietuinbouw kunnen hun plek vinden in Westland. De fase waarin een ontwikkeling zich bevindt of de positie die de toegevoegde waarde in de keten in neemt zal sturend zijn in de gewenste modernisering van het areaal. Daarmee vervullen ook relatief verouderde kassen in de toekomst een rol in (teelt)diversiteit, productvalorisatie en innovatie. De kern van deze draaischijffunctie is en blijft de productie. In 2040 is er daarom binnen het 'hub and spoke'-model een gelijkwaardig productieareaal aanwezig als basis voor de versterking van de innovatieve glastuinbouwhub en de doorontwikkeling van de complementaire Greenports. Binnen de Greenports prevaleert deze ontwikkeling boven andere (regionale woon-)opgaves en staan transformaties binnen Westland dienstbaar aan de ontwikkeling van de hub of het oplossen van prioritaire vraagstukken die niet elders op te lossen zijn, wenselijk te zijn op te lossen of lokale maatschappelijke behoefte.

Tuinbouwconcepten

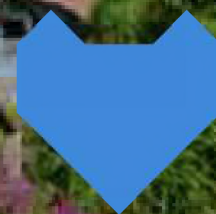
In de innovatieve glastuinbouwhub van 2040 staat niet meer alleen het product, maar ook het concept rondom het product centraal. De circulaire economie vraagt om nieuwe oplossingen die mondiaal geadapteerd kunnen worden. Gezondheid en welbevinden worden conceptuele verdienmodellen met als een gesloten systeem als voorwaarde. Binnen het hele cluster zullen in 2040 ontwikkelingen plaatsvinden die dergelijke concepten ondersteunen. Zo zal de veredeling en vermeerdering ook gericht zijn op bijvoorbeeld inhoudsstoffen, minder of juist te verwaarden restproduct. De kasconcepten zullen doorontwikkeld worden tot energieneutraal en continentaal te vermarkten, waardoor Westland oplossingen biedt voor de voedsel- en natuurlijke grondstoffen-vraagstukken in de wereld.

Innovatienetwerk

In 2040 kent de innovatie glastuinbouwhub een versterkt innovatienetwerk. De samenwerkende Greenports, de campussen in de regio en de ontwikkelde bedrijfsstrategieën van de cluster-gerelateerde bedrijven, waaronder de producerende glastuinbouwbedrijven, versterken de vraag én aanbod van en naar innovaties. De 'plek' van kennisuitwisseling, -overdracht en -ontplooiing, door middel van ontmoeting, vindt ook zijn fysieke plek in Westland door de doorontwikkeling van de Greenport Horti Campus Westland.

POELZONE 's-Gravenzande

VISIE

OP DE

BELEEFBARE

GLASTUINBOUWDELTA

Kwalitatieve tuinbouwstructuur

In 2040 is de kwalitatieve tuinbouwstructuur van Westland versterkt. Het rentemeesterschap en de ruimtelijke integratie van de tuinbouwconcepten creëert een aantrekkelijke werkomgeving met verschillende ondernemers- en bedrijfsstijlen. Deze ondernemersstijl of bedrijfsstijl heeft invloed op de (benodigde) schaalgrootte van bedrijven. Om de kwalitatieve tuinbouwstructuur te verbeteren en ruimte te bieden voor de diversiteit aan bedrijven, zal ruimte gemaakt moeten worden om functies te herschikken (herstructurering). Westland zal hiervoor instrumenten inzetten binnen haar eigen mogelijkheden, in Greenport-verband, provinciaal, nationaal of in samenwerking met marktpartijen, zoals Ontwikkelingsbedrijf HOT. Modernisering van het teeltareaal is nodig om de glastuinbouw kansen te bieden, te komen tot de gewenste energietransitie, om klimaat adaptief te zijn en nieuwe innovaties toe te passen. Het betekent ook investeren in de omgeving van glastuinbouwbedrijven, in infrastructuur en bereikbaarheid. Daarnaast is het een vliegwiel voor innovatie en werkgelegenheid. In 2040 is de synergie tussen 'stad en land' versterkt: overgangszones en historische structuren -die door functiescheiding en slim medegebruik kwalitatief bijdragen aan de economische potentie van het gebied- leiden tot optimalisatie van tuinbouwkavels en tegelijkertijd een (be)leefbaar gebied voor inwoners en gebruikers.

Weerbaar en adaptief

De beleefbare glastuinbouwdelta van 2040 is ruimtelijk en functioneel weerbaar voor ontwikkelingen in de sector, klimaat en maatschappij. In deze delta komen belangen van bijvoorbeeld bewoners in het gebied, recreatieve gebruikers en tuinbouwondernemers bij elkaar in plaats van een strijd voor optimalisatie van hun functie op eigen of andermans perceel. Integrale en adaptieve ruimtelijke ontwikkeling zijn in 2040 op verschillende plekken succesvol ingevoerd. Trends en ontwikkelingen, zoals 'vertical farming' en klimaatadaptatie, kunnen binnen de kwalitatieve tuinbouwstructuur worden ingepast, waarbij ruimte meervoudig functioneel wordt ingezet en dergelijke transitie juist ingezet worden om een kwalitatieve versterking van het landschap te realiseren.

Gezondheid en geluk

In 2040 is de wereldbevolking gegroeid naar ca. 9 miljard mensen. Deze maatschappij heeft behoefte aan innovatieve oplossingen die voorzien in gezonde voeding, een gezonde leef-, woon- en werkklimaat en aan geluk. Westland levert in 2040 een grote bijdrage aan het voedselvraagstuk en aan een gezonde, veilige en prettige leefomgeving (welzijn). Gezondheid en geluk zijn belangrijke pijlers in de tuinbouwconcepten in de kas, maar ook in de omgeving van de kas. Zij maken onderdeel uit van het te verwaarden concept. Tegelijkertijd leidt dit tot een prettige woon- en werkomgeving, waardoor arbeid en innovaties worden aangetrokken. De prettige woon- en werkomgeving in een urbaniserende Metropoolregio versterkt de sociaal-maatschappelijke binding met de sector zowel van binnenuit als van buiten. Dit versterkt het gebied als toekomst-bestendig en gezond economisch cluster én laat het hart voor glas sneller kloppen.

4

ACTIES

1 Versterken verdien capaciteit

We versterken de verdien capaciteit van Westland. Dit is belangrijk om een robuustere en weerbare glastuinbouweconomie in Westland te huisvesten. Hierin is de gemeente overwegend responsief, in mindere mate netwerkend. De gemeente maakt passende (planologische) ruimte om verbrede verdien capaciteit mogelijk te maken. Hiervoor stimuleren we:

Diversiteit

Een belangrijke kracht van de glastuinbouw in Westland is de diversiteit aan teeltsoorten, maten en schalen. Voor een sterke verdien capaciteit wordt deze kracht benut. Schaal-grootte is aan de markt, de juiste schaal op de juiste plek versterkt de kracht van deze diversiteit. Voldoende (schuif)ruimte om naar deze juiste plek te kunnen groeien is daarom nodig. Grootschalige productie en monocultuur zijn in Westland geen prioriteit, maar de ruimte daarvoor dient wel binnen de reikwijdte van het ecosysteem van het cluster aanwezig te zijn. Steeds meer bloemen, planten, bomen, groenten worden onder geconditioneerde omstandigheden (in een kas) geproduceerd. Westland zet zich in om deze ontwikkeling te faciliteren en versterken.

Productvalorisatie

In Westland is steeds meer aandacht voor meerwaarde die uit teelten te halen is door niet alleen te kweken voor een eindproduct (de groente, de bloem, de plant) maar verwaarding van alles wat de plant te bieden heeft. Er is en ontstaat steeds meer kennis over de verdien capaciteit van reststromen en inhoudsstoffen bij en van planten. Via Biobased Greenport West-Holland ondersteunt Westland bij de zoektocht naar nieuwe teelten voor productie van hoogwaardige plantenstoffen, zoals voor de farmacie.

Procesvalorisatie

Bedrijven uit Westland zijn wereldwijd toonaangevend in (de ontwikkeling van) geconditioneerde productielocaties. Over de hele wereld worden nu al turn-key projecten opgeleverd. Westland zal bijdragen aan het versterken van deze ontwikkeling. Tegelijkertijd is investering van (voorbeeld)projecten in Westland noodzakelijk om 'te laten zien' wat Westland te bieden heeft. In samenhang met verdergaande digitalisering van teeltprocessen is ook inzet op valorisatie van 'groene' kennis nodig.

Uitgangsmateriaal

Met bedrijven als Bayer, Rijk Zwaan, Axia Seeds en Syngenta zijn veredeling en vermeerdering in Westland sterk aanwezig. De aanwezigheid en ontwikkeling van veredeling, vermeerdering en opkweek (van stekmateriaal) zijn belangrijke randvoorwaarden voor de ontwikkeling van een kwalitatief goede producten in een grote mate van diversiteit. Het versterken van (de aanwezigheid van) zowel bedrijven die zich hier primair in specialiseren als binnen 'primaire productiebedrijven' is van grote waarde voor een toekomstbestendige verdien capaciteit voor Westland. Human capital speelt hierin evenzo een belangrijke rol.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Een robuuste verdien capaciteit kan zich alleen ontwikkelen als sprake is van een gezonde arbeidsmarkt. Het bereiken en binden van passend gekwalificeerd personeel is hierin een belangrijke opgave. Dit vraagt naast een economische, ruimtelijke en infrastructurele ook een duurzame sociale ontwikkeling. Goed werkgeverschap en binding tussen maatschappij en bedrijven kunnen hier aan bijdragen, of het nu om hoog of praktisch opgeleid personeel, internationale medewerker, nieuwe generatie in een familiebedrijf of met een afstand tot de arbeidsmarkt gaat. In het kader van MVO Westland werken we in een publiek-private samenwerking aan een gezonde arbeidsmarkt.

2 Versnellen energietransitie

Het versnellen van de energietransitie draagt bij aan een circulaire glastuinbouw. Hierin de gemeente overwegend netwerkend. De gemeente maakt passende (planologische) ruimte om toepassing in onder- en bovengrond mogelijk te maken en stimuleert innovatieve oplossingen. We zetten hiervoor in op:

Kas als energiebron

Het project 'Kas als energiebron' van Glastuinbouw Nederland en Ministerie van LNV is het kennisprogramma dat energiebesparing en het gebruik van duurzame energie in de glastuinbouw stimuleert. Via Greenports Nederland ondersteunt Westland de transitie en kennis om de energietransitie bij glastuinbouwbedrijven te stimuleren en waar nodig mogelijk te maken in het ruimtelijk domein.

Regionale Energie Strategie	Samen met 22 regiogemeentes heeft Westland een regionale energiestrategie voor de regio Rotterdam Den Haag (RES 1.0) gemaakt. Met deze strategie bepalen deze gemeentes, vier waterschappen en de provincie hoe ze samen de doelen van de rijksoverheid voor klimaatverandering behalen. In de RES 1.0 ligt de nadruk voor Westland op de winning van aardwarmte, de mogelijke ontwikkeling van een warmtenet met als bronnen restwarmte uit de haven en aardwarmte en benutten van waterbassins in de glastuinbouw voor zonnepanelen. In dit regionale verband kunnen belangrijke stappen in de energietransitie worden gezet.
Warmte Systeem Westland	In de Warmtevisie Westland staat welke mogelijkheden er in Westland zijn om over te stappen op duurzame warmte en hoe we op een duurzame manier in deze warmtevraag kunnen voorzien. De uitkomst is dat voor de dorpskernen het de beste optie lijkt om huizen te gaan verwarmen met aardwarmte via een warmtenet. Een warmtenet is een netwerk van leidingen onder de grond, waardoor warm water stroomt. Op dit moment hebben glastuinbouwcoöperaties al warmtenetten liggen om hun kassen te verwarmen. Als we deze en toekomstige netten aan elkaar koppelen ontstaat een warmtenet van aardwarmte door heel Westland. Hier kunnen huizen en bedrijven op aansluiten. De geothermiebronnen kunnen later worden aangevuld met restwarmte uit de haven van Rotterdam. Het geheel noemen we het Warmte Systeem Westland.
Nieuwe energiebronnen en - dragers	De ontwikkelingen op het gebied van energiebronnen en energiedragers volgen zich in steeds hoger tempo op. Zo lijken technieken voor opslag van elektra, warmte en CO₂ (ook opvang) zich voor 2040 beschikbaar te komen. Ook nieuwe dragers als waterstof kunnen mogelijk potentie hebben voor verdere verduurzaming van de glastuinbouw. Westland zal dergelijke ontwikkelingen ondersteunen en waar gewenst met pilots die ontwikkelingen stimuleren om verder tot wasdom te komen.

3 Ontwikkelen gesloten systemen

Het ontwikkelen van gesloten systemen is randvoorwaardelijk aan een circulaire glastuinbouw en rentmeesterschap van de (onder)grond waarop de glastuinbouw zich bevindt. Hierin acteert de gemeente overwegend rechtmatig en responsief. De gemeente stelt kaders en tegelijkertijd ondersteunt het initiatieven die invulling geven aan deze ontwikkeling. Belangrijke ontwikkelingen die hierin worden ondersteund zijn:

Rainlevelr	Samen met het Hoogheemraadschap van Delfland werken we aan het programma Rainlevelr. Via dit programma werken we aan het verlagen van de kans op wateroverlast in het glastuinbouwgebied. Dit gebeurt door samenwerking met ondernemers die hun regenwaterbassins met telemetrie inzetten voor het opvangen van piekbuien. Rainlevelr is de belangrijke stap in klimaatadaptatie en heeft de potentie de komende jaren verder te worden uitgerold en doorontwikkeld richting een circulair watersysteem.
Circulair watersysteem	In het traject Toekomstplan Gietwatervoorziening Westland spannen we ons samen met de tuinbouwsector, de Provincie Zuid-Holland en het Hoogheemraadschap van Delfland in voor een duurzame gietwatervoorziening. Het oplossen van de knelpunten van bodemdaling en verzilting die beïnvloed worden door grondwateronttrekkingen en lozingen van brijn voor gietwaterbereiding heeft hier de aandacht.
Emissie loze kas	Via het Afsprakenkader Emissie loze Kas werkt de gemeente met de tuinbouwsector, 6 andere gemeenten, en 2 hoogheemraadschappen in de regio aan het terugbrengen van emissies van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen naar nagenoeg 0 in 2027.
Luchtkwaliteit	Een gezonde werk- en leefomgeving is belangrijk voor de toekomstbestendigheid van de sector. De invloed van luchtkwaliteit op de mogelijkheden voor sectoren om te bouwen en (door)ontwikkelen is de afgelopen jaren sterk gegroeid. (inter)Nationale regelgeving dwingt ertoe de effecten van de glastuinbouw op de luchtkwaliteit van haar omgeving te managen. Op gebieden van NOx (stikstof), CO2 en fijnstof zullen bedrijfsleven en overheden met elkaar tot nieuwe inzichten en oplossingen moeten komen.

ACTIES

**VOOR EEN
INNOVATIEVE
GLASTUINBOUWHUB**

4 Faciliteren draaischijffunctie

Het faciliteren van de draaischijffunctie maakt het mogelijk om als hub te kunnen functioneren en als 'preferred supplier' te fungeren. De rol van de gemeente is hier voornamelijk presterend en netwerkend. Specifieke inzet wordt gepleegd op:

Mobiliteit

Het belang van mobiliteit voor de glastuinbouwbouw, voor aan- en afvoer van gereed product, distributie, bereikbaarheid van het ecosysteem als ook toegang tot human resources (voor onderwijs, kennis(deling), arbeid, etc.) in de urbaniserende metropoolregio is groot. De capaciteit van interne ontsluitingswegen, het regionale wegennet als (de aansluitingen op) het rijkswegennet loopt tot aan haar grenzen. Tegelijkertijd zijn alternatieven nog niet (direct) voor handen. Westland zal daarom, overeenkomstig de Mobiliteitsvisie Westland 2040 (2019), inzetten op versterking van de mobiliteit in brede zin, lokaal en in regionale context, om de draaischijffunctie niet alleen te behouden, maar ook op een hoger niveau te brengen.

Human Capital

Op vele schaalniveaus is human capital van belang. Voor het functioneren van de draaischijffunctie is kwantitatief en kwalitatief voldoende arbeid van groot belang. Voor bijvoorbeeld bedrijven die (relatief) veel investeren in onderzoek en (door)ontwikkeling van hun producten (R&D) zijn kennis en arbeid dan ook essentieel voor het functioneren van deze bedrijven. De ontwikkeling van het World Horti Center, de doorontwikkeling van het campusterrein, de leerstoelen, samenwerking met omliggende Hogescholen, maar ook het (praktijk)onderwijs door de leerlijnen heen in Westland, maken dat in Westland een arbeidspool ontstaat. Tegelijkertijd zijn samenwerkingen in de regio met bijvoorbeeld TU en YES! Delft, de Erasmus Universiteit Rotterdam van groot belang om voldoende kennis en kunde, cross-sectoraal als ook bijvoorbeeld ten behoeve van de professionalisering van de onderneming (het kader), het gebied in te krijgen. Of het nu de ontwikkeling van (het kader van) de glastuinbouwbedrijven zelf is, de arbeid in het productieproces, onderzoeken naar productinnovatie, circulaire toepassingen, etc., onderhoud, grondbewerking, advisering, logistiek of het interne logistieke proces is, in elke stap van de keten is beschikbaarheid van voldoende en gekwalificeerde arbeid noodzakelijk om de draaischijf daadwerkelijk te laten blijven draaien. Op verschillende niveaus ondersteunt de gemeente de interactie tussen onderwijs en bedrijfsleven om het human capital in Westland te versterken.

Internationalisering

Via internationale positionering en uitvoering van internationale activiteiten wil Westland het Westland en het glastuinbouwcluster wereldwijd uitdragen en meer samenwerken, om zo de bedrijven en instellingen in ons cluster te ondersteunen en te faciliteren bij hun internationale ambities. Met het Strategisch Kader Internationalisering (2021) heeft Westland daarin een duidelijke missie gesteld om daarmee een bijdrage te leveren aan de beschikbaarheid van voldoende en gezonde voeding, onze draaischijf te versterken en ons bedrijfsleven te ondersteunen door deuren te openen of ondersteuning te bieden wat moet leiden tot opdrachten en/of samenwerkingen voor de in Westland gevestigde bedrijven.

5 Ontwikkelen van een campus

Het ontwikkelen van een campus speelt een belangrijke rol in de ontwikkeling van innovatie, ontmoeting en verbinding. De rol van de gemeente is hier voornamelijk netwerkend en participierend.

Start- en scale ups

Het bieden van ruimte, of dit nu fysiek, wet- en regelgeving, financiering of anderszins is, voor start- en scale ups versterkt het vestigingsklimaat en innovatieklimaat voor nieuwe- en doordenkers.

Floragebied

De ontwikkeling van het Floragebied, het gebied op en rondom de veiling van Royal Flora Holland, is van essentieel belang voor het stimuleren van de innovatieve kracht van glastuinbouw in Westland en de Greenport West-Holland. Westland zal de ontwikkeling van dit gebied dan ook faciliteren en stimuleren om de (inter)nationale positie, kennis(deling) en innovatie naar een hoger plan te tillen.

De waarde van een fysieke plek voor ontmoeting en verbinding is groot. De sociale kracht in Westland is een belangrijke pullfactor voor (de mensen achter de) bedrijven om te (blijven) investeren in deze gemeente en regio. Dit versterkt netwerken en de bereidheid tot kennisdeling en -ontwikkeling. De ontwikkeling van het Floragebied kan daarom een heel belangrijke bijdrage leveren aan deze waarde en daarmee de verbinding maken met andere innovatieclusters in en buiten de Greenport(s).

6 Versterken van netwerken

Het versterken van netwerken draagt bij aan het functioneren als hub in het ecosysteem van de glastuinbouw. De rol van de gemeente is hier voornamelijk netwerkend en responsief. Het versterken van netwerken doen we voornamelijk door:

Greenports Nederland	Greenports Nederland is de overkoepelende netwerkorganisatie van de regionale Greenports. Greenports Nederland wil doorbraken en versnelling realiseren op de tuinbouw thema's die een landelijke aanpak vragen en die niet door andere partijen worden opgepakt. Zo praat het tuinbouwcluster met één mond, in Nederland en buitenland. Greenports Nederland werkt aan de versterking van een duurzame Nederlandse tuinbouwsector, met als doel het borgen en creëren van ontwikkelruimte voor het cluster, waarbij volop aandacht is voor de maatschappelijke vraagstukken. Dit geeft versterking van de nationale en internationale positie. Westland participeert als gemeente in transitietafels van de Greenport, om landelijke vraagstukken, uitdagingen en ontwikkelingen met lokale impact en vice versa te adresseren en gezamenlijke doorzettingskracht te ontwikkelen.
Greenport West-Holland	Greenport West-Holland is een zogenoemde triple helix-organisatie: drie partijen – ondernemers, overheden en kennisinstellingen – werken samen aan een duurzame en vitale toekomst voor het regionale tuinbouwcluster. De Greenport zoekt actief verbindingen met stakeholders: binnen én buiten de regio; binnen én buiten de tuinbouw. Westland werkt op verschillende thema's, zoals een Regionale Economische Strategie en Gezondheid&Geluk, actief mee aan een sterke Greenport.
Events	Kennis delen is kennis vermenigvuldigen. De kracht van ontmoeting is groot. De combinatie van ontmoeten en kennis delen, door bijvoorbeeld het Westland Event, heeft afgelopen jaren geleid tot versterking van het innovatie karakter en de positionering van Westland als hub in het ecosysteem van de glastuinbouw. Het profileren van de Westlandse glastuinbouw door verschillende vormen van events versterkt de netwerken en verhoogt de kans op toevallige ontmoetingen en succesvolle cross-overs binnen (spelers in) de sector of met daarbuiten.

Digitalisering

Digitale ontsluiting, bereikbaarheid en presentatie is heden ten dage randvoorwaardelijk voor het ontwikkelen en versterken van netwerken. Online brengt elkaar dicht(er)bij en met middelen als VR is het ook mogelijk om zonder fysieke aanwezigheid de glastuinbouw te ervaren. Er liggen op dit vlak nog vele mogelijkheden om de netwerken te versterken in de toekomst. Digitalisering is uiteraard breder dan alleen netwerken. In de Digitaliseringsvisie van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit wordt het belang van digitalisering, in de zin van het gebruik van digitale data en bijbehorende technologie ter ondersteuning van inzicht en beslissingen en handelingen, onderschreven. Greenport West-Holland en Innovation Quarter hebben in juni 2021 de 'Digitaliseringsvisie Glastuinbouw' gepresenteerd. Het omarmen van de 'digitale revolutie' is nodig om de sector door te ontwikkelen.

VAREND CORSO Hollewatering

ACTIES
**VOOR EEN
BELEEFBARE
GLASTUINBOUWDELTA**

7 Faciliteren structuurversterking

Het faciliteren van de structuurversterking bevordert het vestigingsklimaat voor moderne glastuinbouw in Westland. Structuurversterking betekenterschikking van functies, zodanig dat deze duurzaam kunnen blijven functioneren en flexibiliteit in het gebied ontstaat om transities in de sector te kunnen plaatsen. Procedureel is rechtmatige rol van de gemeente in de ruimtelijke ordening het meest dominant. We zetten hier vooral in op:

Gebiedsperspectieven

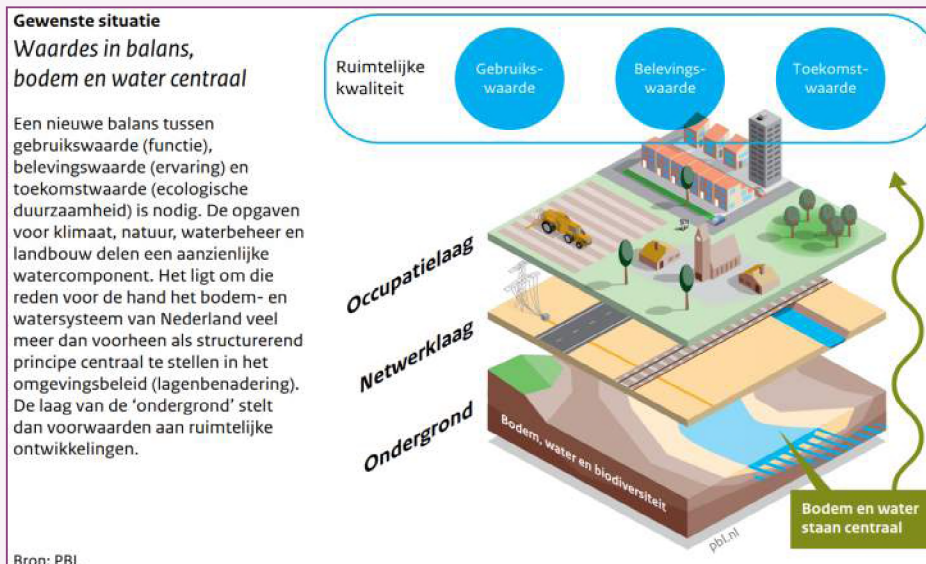
In de Omgevingsvisie Westland is ingehaakt op de urgentie van structuurversterking van het glastuinbouwgebied om moderne glastuinbouw beter mogelijk te maken. Met herstructurering, mobiliteit, vergroening en verduurzaming als belangrijke thema's komen we tot integrale gebiedsplannen die betaalbaar en met voldoende draagvlak gerealiseerd kunnen worden. Deze gebiedsplannen of -perspectieven zijn uitnodigend en geven toekomstperspectief aan de verschillende (deel)gebieden in Westland.

In de Omgevingsvisie Westland is als vertrekpunt voor het planMER een 'Foto van de leefomgeving' opgesteld. In dit document is de huidige situatie van de leefomgeving en de verwachte toekomstige situatie (in 2030 en waar mogelijk 2040) zichtbaar gemaakt. Deze voorspellingen zijn gebaseerd op bekende autonome ontwikkelingen zoals klimaatverandering, voortzetting van het vigerende omgevingsbeleid en belangrijke fysiek ruimtelijke ingrepen waarover al een besluit is genomen. Het verschil tussen de referentiesituatie en de huidige situatie laat zien welke aspecten in de toekomst meer of minder onder druk komen te staan. De huidige situatie en de referentiesituatie zijn weergegeven in een 'Rad van de leefomgeving'. Hieruit blijkt dat verschillende onderdelen zonder (beleidsmatig) ingrijpen verslechteren, zoals geluid- en lichthinder, sociale samenhang, bodemdaling, wateroverlast, hitte, droogte, cultuurhistorie, energiebesparing, veiligheid, werkgelegenheid, kennis, innovatie en infrastructuur. Het merendeel van deze disbalans is te herleiden naar de laag van de ondergrond.

Het Planbureau voor de leefomgeving (PBL) heeft in haar rapport (2021) 'Grote opgaven in een beperkte ruimte' onderkent dat aandacht voor deze laag in de ruimtelijke ordening van Nederland (te) veel is ondergesneeuwd bij de belangen in de occupatie- en/of netwerklaag. Volgens het PBL is de opgave om in het omgevingsbeleid niet alleen nieuw ruimtegebruik in te passen, maar tegelijkertijd de omgevingskwaliteit te verbeteren. Dat vraagt om een nieuwe

Gebiedsperspectieven (vervolg 1)

balans tussen de gebruikswaarde (economische benutting), belevingswaarde (perspectief van de burger) en toekomstwaarde (ecologische duurzaamheid) van de ruimte in Nederland. De grote opgaven voor verstedelijking, klimaat, natuur, waterbeheer en land- en tuinbouw delen de bodem en het water als gezamenlijke onderlegger. De randvoorwaarden die het water- en bodemsysteem aan ruimtelijke ingrepen stelt en de aangrijpingspunten vanuit datzelfde systeem, voor bijvoorbeeld klimaatadaptatie, moeten daarom veel meer dan voorheen centraal staan in het omgevingsbeleid.

Het versterken van de balans in het omgevingsbeleid is daarom nodig om duurzame ruimtelijke ontwikkelingen tot stand te kunnen laten komen. Met de keuze voor het alternatief 'Midden' heeft Westland richting gekozen: autonome groei van inwoners wordt geaccommodeerd door het invullen van bestaande harde en zachte plannen voor woningbouw, in combinatie met inbreiding door bijvoorbeeld hoger te bouwen. Ook verbetert Westland de kwaliteit van de omgeving met groene/blauwe inrichting, zoals de aanleg van groene daken, beleefbaar groen en waterberging. Een deel van deze opgave ligt ook in het glastuinbouwgebied. De Omgevingsvisie 2.0 geeft aan dat bij herstructurering van glastuinbouw aandacht wordt besteed aan het tot stand komen van integrale gebiedsplannen met voldoende draagvlak voor belangrijke thema's als mobiliteit, vergroening en duurzaamheid. Een ruimtelijke strategie is nodig om ook hier meer balans in het gebied tot stand te brengen. Deze balans zal gevonden moeten worden op snijvlakken van verschillende

Gebiedsperspectieven (vervolg 2)	schalen, waarbij de hoofdverdeling in de zeventien glastuinbouwgebieden (zie bijlage 1) de basis zullen vormen. Deze gebiedsgerichte benadering sluit aan bij sociaal-maatschappelijke vraagstukken en lokale opgaven en kan maatwerk faciliteren. Gebiedsdifferentiatie is noodzakelijk om balans voor het gehele glastuinbouwgebied te versterken, waarbij uiteraard de gebied overstijgende netwerken, zoals de onder- en bovengronds infrastructuur, in de gemeente als ook het functioneren van de draaischijf in Westland binnen het ecosysteem van de Greenports, het cement vormen voor de gebiedsgerichte balans.
Ontwikkelallianties	Als gevolg van de economische crisis een klein decennium geleden werd door ondernemers een ontwikkelingsbedrijf (Herstructurering en Ontwikkeling Tuinbouwgebied (HOT)) opgezet, waarmee een meerjarig convenant werd gesloten. Westland omarmt dergelijke ontwikkelallianties en zal vanuit haar publieke taken dergelijke marktinitiatieven ondersteunen.
Gebiedscoöperaties	In de Broekpolder(s) is sinds enkele jaren een gebiedscoöperatie opgericht die via een bottom-up proces gezamenlijk ontwikkelingen in het gebied tot wasdom beoogt te laten komen. Ter uitvoering van de transitietafel Ruimte van Greenports Nederland is een gelijksoortige gebiedssamenwerking in ontwikkeling in de Oranjepolder. Westland ondersteunt deze gebiedscoöperatie en onderschrijft daarmee de kracht van onder meer ondernemingszin, samenwerking en kennis vanuit de gebieden zelf als aanjager voor gebiedsgerichte ontwikkeling.
Meervoudig ruimtegebruik	Meervoudig ruimtegebruik in en om de kassen is een manier om de druk op de ruimte vraag te verminderen en structuren te optimaliseren. De afgelopen jaren zijn de eerste ontwikkelingen gemaakt in meerlaags telen, teeltlagen boven verwerkingsruimten en winning van elektra (zonne-energie) op bedrijfsgebouwen. Er liggen kansen voor de glastuinbouwsector om met slimme combinaties een ruimtelijke transitie te maken, zonder dat dit afbreuk doet aan benodigde flexibiliteit in het landschap om aan te passen aan wijzigende eisen aan moderne glastuinbouwbedrijven. Goed meervoudig ruimtegebruik kan ook een substantiële bijdrage leveren aan het realiseren van klimaat adaptieve glastuinbouw in 2040, waarbij het verkleinen van risico's rondom o.a. wateroverlast, verzilting, bodemdaling en waterkwaliteit steeds urgenter wordt.

8 Beleving van de glastuinbouw stimuleren

Het stimuleren van de beleving van de glastuinbouw draagt bij aan een versterkte interactie tussen stad en land. Het biedt niet alleen economische kansen (verdienmodel) maar brengt verbinding tussen economie en maatschappij. De rol van de gemeente is hier voornamelijk participierend en netwerkend.

Greenportrecreatie	Recreatiemogelijkheden in en met name ten behoeve van het glastuinbouwgebied versterkt de interactie tussen de glastuinbouw en burgers. Er is meerwaarde te halen voor zowel Westlanders als bezoekers van Westland. Concepten op het gebied van Greenportrecreatie brengen de glastuinbouw en daarmee ook de producten die in de bedrijven gekweekt worden dichterbij. Herkenning en erkenning kunnen als bijvangst leiden tot een groter arbeidspotentieel. Ruimtelijk kan Greenportrecreatie bijdragen aan landschappelijke kwaliteit en diversiteit.
Profilering	Profilering van de glastuinbouw door middel van initiatieven als 'Kom in de kas', 'Dwars door de kas' en het 'Varend Corso' heeft een belangrijke bijdrage aan de belevingswaarde van de glastuinbouw. Westland ondersteunt dergelijke initiatieven, passend bij en ondersteunend aan de profilering van Westland als innovatieve glastuinbouwgemeente.
Contact	Weten wat je eet of direct van het 'land'. Het is een ontwikkeling die de afgelopen jaren steeds sterker is geworden, waarbij consumenten via QR-codes op producten meer inzicht krijgen op de herkomst van bijvoorbeeld hun groente of plant, met tips van de teler zelf. Digitale connectie of een fysieke ervaring met de sector, bijvoorbeeld via initiatieven als een hortus botanicus, zorgkwekerij, moestuinen of plukkerij kunnen hierin een belangrijke sociaal-maatschappelijke rol spelen om de beleving van de glastuinbouw te versterken.
Verankering DNA	Westland en glastuinbouw zijn met elkaar verweven. Desondanks neemt directe verbinding tussen de maatschappij en de primaire activiteiten van de glastuinbouweconomie af. Het aandeel Westlanders met (sterke) wortels neemt, ingegeven door onder andere krimp van het aantal bedrijven, industrialisatie van de bedrijfsvoering, groei van het aantal inwoners en woonmigratie tussen steden en dorpen, af. Verankering van het DNA, maatschappelijke acceptatie en trots op de bijzondere ontwikkelingen in de glastuinbouwsector wordt door Westland gestimuleerd en zal samen met sector worden opgepakt.

WESTLAND IS
TUINBOUW

TUINBOUW IS
WESTLAND

TUINBOUW
TUINBOUW
TUINBOUW

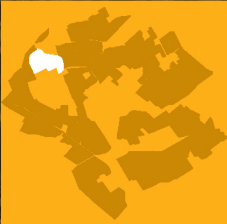

5

BIJLAGEN

1. LANGE STUKKEN 's-Gravenzande

Monster

's-Gravenzande

LEGENDA

- ONTSLUITINGSWEG GEBIED
- ONTSLUITINGSWEG INTERN
- ROTONDE
- STRUCTUREREND FIETSPAD
- STRUCTUREREND WATER
- WOONWIJK IN ONTWIKKELING
- BEDRIJVENTERREIN IN OPRICHTING
- POTENTIEEL GROEN/RECREATIE

2. KUSTZONE 's-Gravenzande

Monster

LEGENDA

- ONTSLUITINGSWEG GEBIED
- ONTSLUITINGSWEG INTERN
- ROTONDE
- STRUCTUREREND FIETSPAD
- STRUCTUREREND WATER
- WOONWIJK IN ONTWIKKELING
- BEDRIJVENTERREIN IN OPRICHTING
- POTENTIEEL GROEN/RECREATIE

3. HEEN- EN GEESTVAART 's-Gravenzande

LEGENDA

- ONTSLUITINGSWEG GEBIED
- ONTSLUITINGSWEG INTERN
- ROTONDE
- STRUCTUREREND FIETSPAD
- STRUCTUREREND WATER
- WOONWIJK IN ONTWIKKELING
- BEDRIJVENTERREIN IN OPRICHTING
- POTENTIEEL GROEN/RECREATIE

4. NIEUWLAND 's-Gravenzande

's-Gravenzande

Naaldwijk

Heenweg

LEGENDA

- ONTSLUITINGSWEG GEBIED
- ONTSLUITINGSWEG INTERN
- ROTONDE
- STRUCTUREREND FIETSPAD
- STRUCTUREREND WATER

- WOONWIJK IN ONTWIKKELING
- BEDRIJVENTERREIN IN OPRICHTING
- POTENTIEEL GROEN/RECREATIE

5. OLIEBLOK 's-Gravenzande | Naaldwijk

Heenweg

Naaldwijk

LEGENDA

- ONTSLUITINGSWEG GEBIED
- - - ONTSLUITINGSWEG INTERN
- ROTONDE
- STRUCTUREREND FIETSPAD
- STRUCTUREREND WATER

- ★ WOONWIJK IN ONTWIKKELING
- ★ BEDRIJVENTERREIN IN OPRICHTING
- ★ POTENTIEEL GROEN/RECREATIE

6. ORANJEPOLDER Maasdijk

Maasdijk

LEGENDA

- ONTSLUITINGSWEG GEBIED
- ONTSLUITINGSWEG INTERN
- ROTONDE
- STRUCTUREREND FIETSPAD
- STRUCTUREREND WATER
- WOONWIJK IN ONTWIKKELING
- BEDRIJVENTERREIN IN OPRICHTING
- POTENTIEEL GROEN/RECREATIE

7. HOEFPOLDER De Lier

De Lier

LEGENDA

- ONTSLUITINGSWEG GEBIED
- - - ONTSLUITINGSWEG INTERN
- ROTONDE
- STRUCTUREREND FIETSPAD
- STRUCTUREREND WATER

- ★ WOONWIJK IN ONTWIKKELING
- ★ BEDRIJVENTERREIN IN OPRICHTING
- ★ POTENTIEEL GROEN/RECREATIE

8. VLIETPOLDER De Lier

De Lier

LEGENDA

- ONTSLUITINGSWEG GEBIED
- ONTSLUITINGSWEG INTERN
- ROTONDE
- STRUCTUREREND FIETSPAD
- STRUCTUREREND WATER
- WOONWIJK IN ONTWIKKELING
- BEDRIJVENTERREIN IN OPRICHTING
- POTENTIEEL GROEN/RECREATIE

Naaldwijk

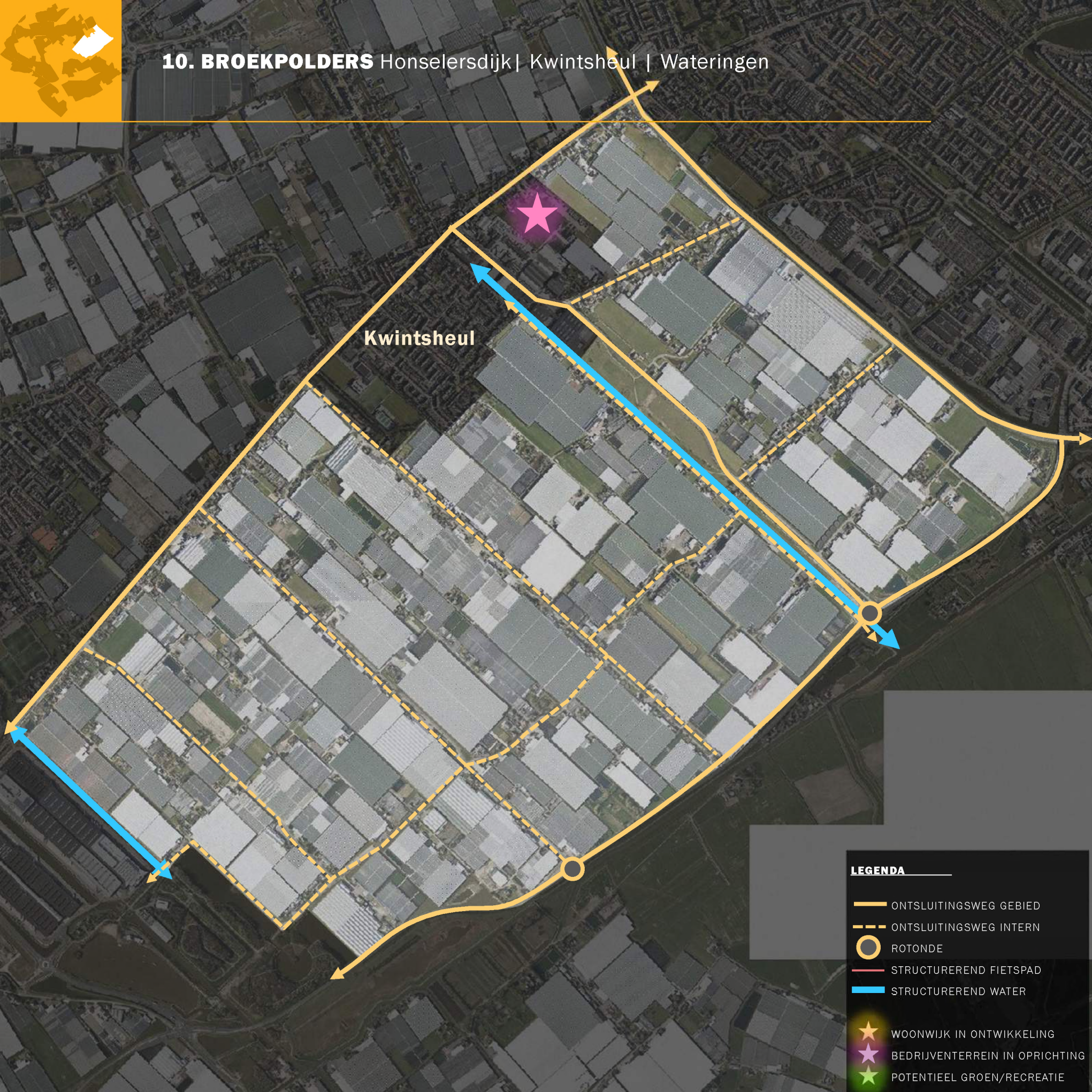
De Lier

LEGENDA

- ONTSLUITINGSWEG GEBIED
- - - ONTSLUITINGSWEG INTERN
- ROTONDE
- STRUCTUREREND FIETSPAD
- STRUCTUREREND WATER

- ★ WOONWIJK IN ONTWIKKELING
- ★ BEDRIJVENTERREIN IN OPRICHTING
- ★ POTENTIEEL GROEN/RECREATIE

10. BROEKPOLDERS Honselersdijk | Kwintsheul | Wateringen

Kwintsheul

LEGENDA

- ONTSLUITINGSWEG GEBIED
- ONTSLUITINGSWEG INTERN
- ROTONDE
- STRUCTUREREND FIETSPAD
- STRUCTUREREND WATER

- WOONWIJK IN ONTWIKKELING
- BEDRIJVENTERREIN IN OPRICHTING
- POTENTIEEL GROEN/RECREATIE

11. GANTELZONE Honselersdijk | Kwintsheul

Poeldijk

Honselersdijk

Kwintsheul

LEGENDA

- ONTSLUITINGSWEG GEBIED
- ONTSLUITINGSWEG INTERN
- ROTONDE
- STRUCTUREREND FIETSPAD
- STRUCTUREREND WATER

- WOONWIJK IN ONTWIKKELING
- BEDRIJVENTERREIN IN OPRICHTING
- POTENTIEEL GROEN/RECREATIE

12. DIJKPOLDER Poeldijk

Den Haag

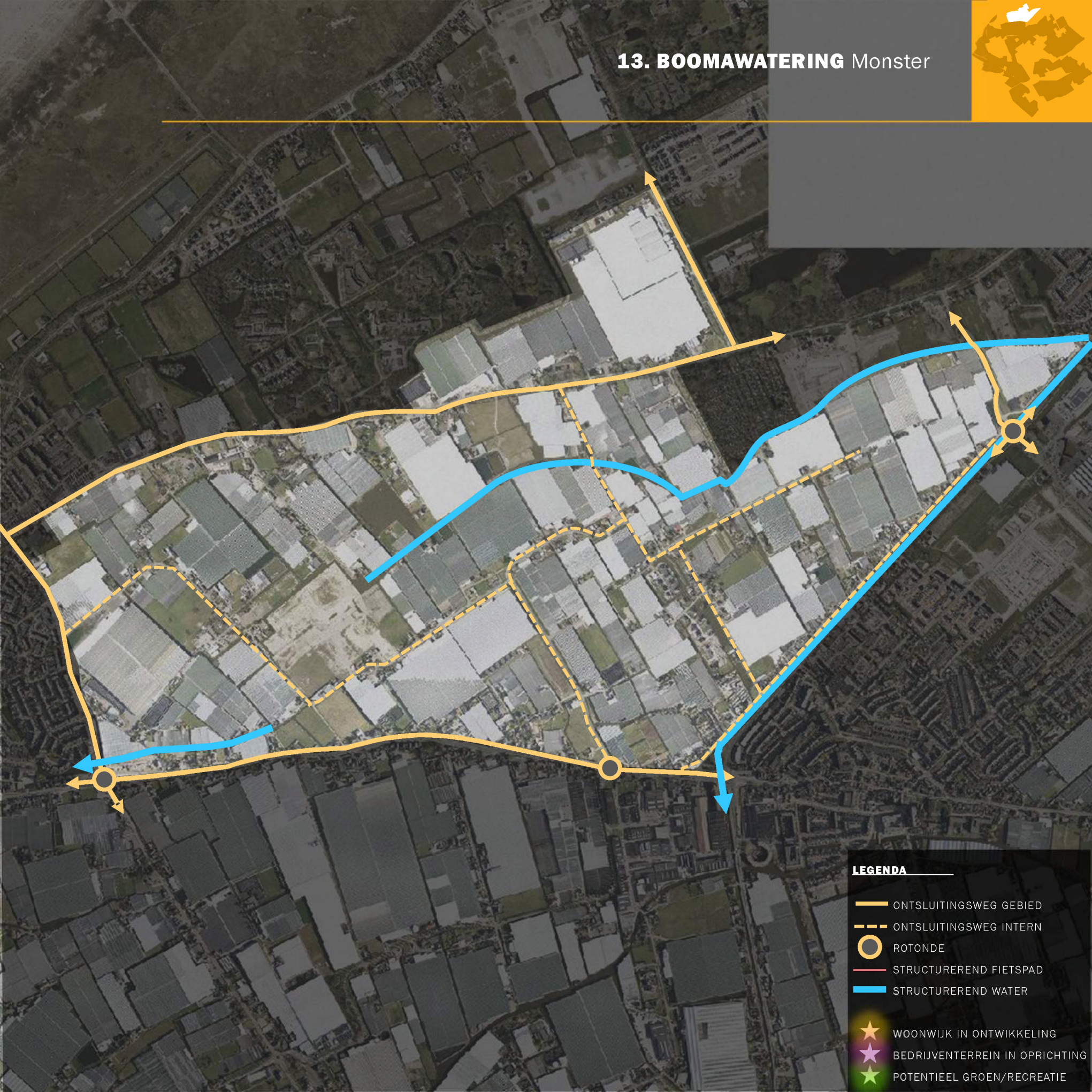
Poeldijk

LEGENDA

- ONTSLUITINGSWEG GEBIED
- ONTSLUITINGSWEG INTERN
- ROTONDE
- STRUCTUREREND FIETSPAD
- STRUCTUREREND WATER

- WOONWIJK IN ONTWIKKELING
- BEDRIJVENTERREIN IN OPRICHTING
- POTENTIEEL GROEN/RECREATIE

13. BOOMAWATERING Monster

LEGENDA

- ONTSLUITINGSWEG GEBIED
- - - ONTSLUITINGSWEG INTERN
- ROTONDE
- STRUCTUREREND FIETSPAD
- STRUCTUREREND WATER

- ★ WOONWIJK IN ONTWIKKELING
- ★ BEDRIJVENTERREIN IN OPRICHTING
- ★ POTENTIEEL GROEN/RECREATIE

14. DE POEL Monster | Poeldijk

LEGENDA

- ONTSLUITINGSWEG GEBIED
- ONTSLUITINGSWEG INTERN
- ROTONDE
- STRUCTUREREND FIETSPAD
- STRUCTUREREND WATER

- WOONWIJK IN ONTWIKKELING
- BEDRIJVENTERREIN IN OPRICHTING
- POTENTIEEL GROEN/RECREATIE

15. TUINVELD Monster

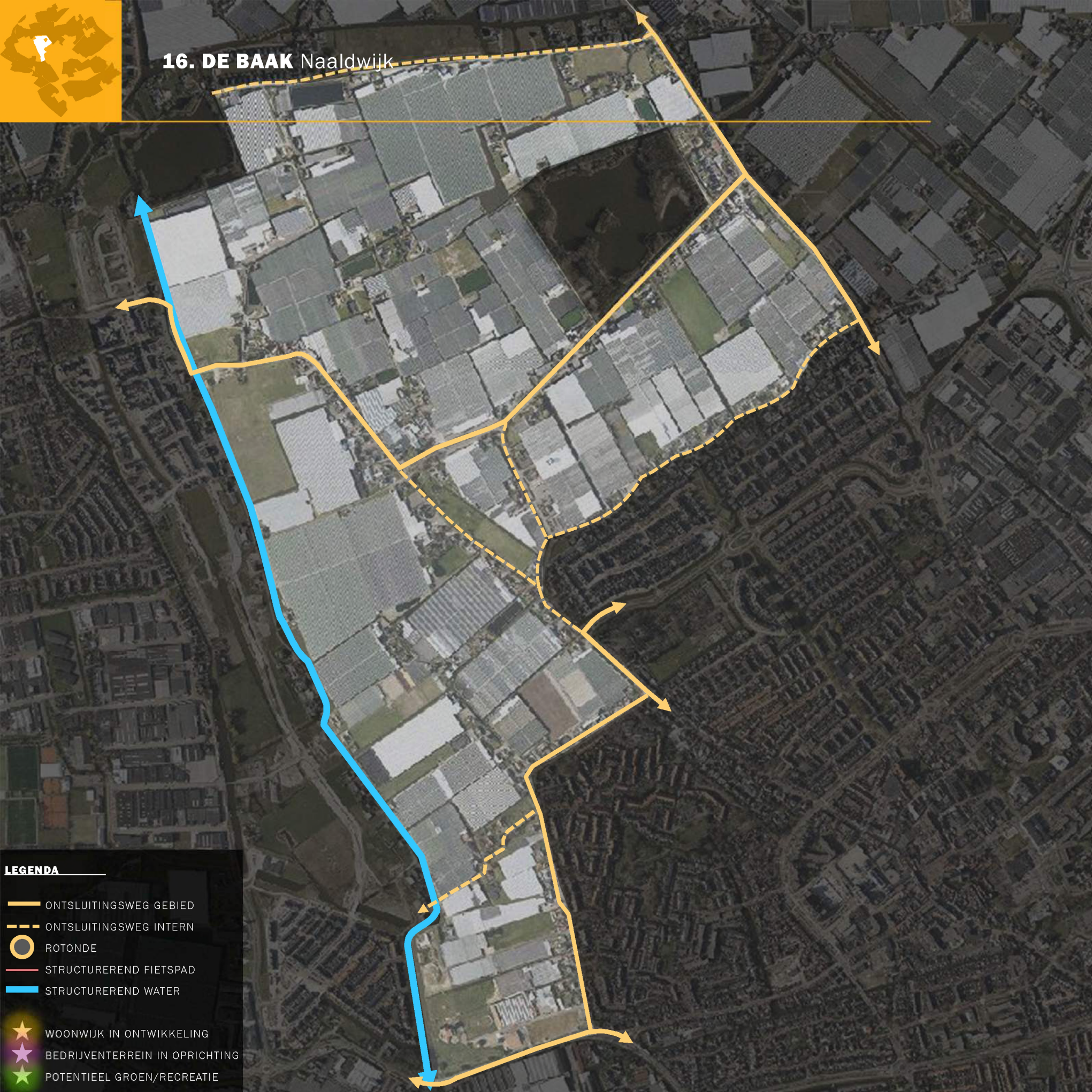
LEGENDA

- ONTSLUITINGSWEG GEBIED
- - - ONTSLUITINGSWEG INTERN
- ROTONDE
- STRUCTUREREND FIETSPAD
- STRUCTUREREND WATER
- ★ WOONWIJK IN ONTWIKKELING
- ★ BEDRIJVENTERREIN IN OPRICHTING
- ★ POTENTIEEL GROEN/RECREATIE

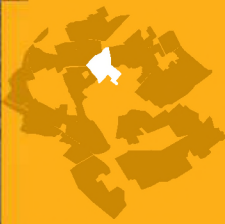
16. DE BAAK Naaldwijk

LEGENDA

- ONTSLUITINGSWEG GEBIED
- ONTSLUITINGSWEG INTERN
- ROTONDE
- STRUCTUREREND FIETSPAD
- STRUCTUREREND WATER
- WOONWIJK IN ONTWIKKELING
- BEDRIJVENTERREIN IN OPRICHTING
- POTENTIEEL GROEN/RECREATIE

17. BOSPOLDER Honselersdijk

LEGENDA

- ONTSLUITINGSWEG GEBIED
- ONTSLUITINGSWEG INTERN
- ROTONDE
- STRUCTUREREND FIETSPAD
- STRUCTUREREND WATER

- WOONWIJK IN ONTWIKKELING
- BEDRIJVENTERREIN IN OPRICHTING
- POTENTIEEL GROEN/RECREATIE

6

LITERATUUR

A.

ABN Amro | [VISIE OP SIERTEELT](#) *Toekomstbestendig door transparantie over duurzaamheid* | 2021

B.

BVR, Wageningen University & Research (LEI), Van Bergen Kolpa Architecten | [RUIMTELIJKE VERDIENCAPACITEITEN GREENPORT WESTLAND-OOSTLAND](#) | Greenport Westland-Oostland | 2015

Buck Consultants International (BCI), MUST stedenbouw | [GREENPORTS EN DE WISSELWERKING MET DE MAINPORTS](#) *Tussentijdse bevindingen MIRT onderzoek* | kernteam Green- meets Port | 2015

D.

Drift for transition, Nederlandse School voor Openbaar Bestuur | [STURING IN TRANSITIES](#) *Een raamwerk voor strategiebepaling* | 2020

Dialogic | [ONDERZOEKS- EN INNOVATIE-ECOSYSTEMEN IN NEDERLAND](#) | Utrecht | 2020

G.

Gemeente Westland | [VISIE OP WESTLAND](#) *Omgevingsvisie 2.0* | Naaldwijk | 2020

Gemeente Westland | [VISIE GREENPORT WESTLAND 2020](#) | Naaldwijk | 2005

Gemeente Westland | [WESTLANDPROGRAMMA 2018-2022](#) *Samen werken aan een nieuwe balans* | Naaldwijk | 2018

Glastuinbouw Nederland | [VOORWAARTS MARS](#) *Over de circulaire kas als kans voor de toekomst* | Zoetermeer | 2017

Greenport West-Holland | [FEEDING AND GREENING MEGA-CITIES](#) | Zoetermeer | 2015

Greenport Westland-Oostland | [VISIE 2030](#) *Mondiale tuinbouwkern voor voedselvoorziening, gezondheid en welbevinden* | 2015

Greenports Nederland | [GREENPORTS GEWOGEN](#) *Op zoek naar de afwegingen bij vragen naar ruimte in en nabij de greenports vanuit ondernemersperspectief* | Nijmegen | NovioConsult B.V. | 2009

Greenports Nederland | [NATIONALE TUINBOUWAGENDA 2019-2030](#) *Circulaire tuinbouw in de praktijk: de prioriteiten van de tuinbouw verenigd in Greenports Nederland* | Zoetermeer | 2019

H.

Hoeven, D. van der | [ONTWIKKELINGSPLANOLOGIE IN DE GLASTUINBOUW](#) | 2013

L.

LTO Glaskracht Westland | [HET WESTLAND](#) *Het innovatiecentrum van de internationale glastuinbouw. Ruimtelijke toekomstvisie voor de Westlandse glastuinbouw voor 2030 en daarna* | Zoetermeer | 2018

M.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (Expertisecentrum LNV) | [RUIMTE VOOR DE GLASTUINBOUW 2000 – 2020](#) | Ede | Ministerie van LNV, directie IFA/Bedrijfsuitgeverij | 2004

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties | [NATIONALE OMGEVINGSVISIE \(NOVI\)](#) *Duurzaam perspectief voor onze leefomgeving* | Den Haag | 2020

N.

National Geographic Magazine | [THIS TINY COUNTRY FEEDS THE WORLD](#) *The Netherlands has become an agricultural giant by showing what the future of farming could look like* | 2017

NovioConsult | [RUIMTELIJK BELEID GLASTUINBOUW](#) | Ministeries van LNV en VROM | 2005

NovioConsult | [GREENPORTS GEWOGEN](#) *Op zoek naar de afwegingen bij vragen naar ruimte in en nabij de greenports vanuit ondernemersperspectief* | Greenports Nederland | 2009

P.

Planbureau voor de Leefomgeving | [GROTE OPGAVEN IN EEN BEPERKTE RUIMTE](#) *Ruimtelijke keuzes voor een toekomstbestendige leefomgeving* | Den Haag | 2021

Platform Greenport(s) Nederland | [MANIFEST IN UITVOERING](#) | Deventer | 2006

R.

Ridder, de J.G. | [UIT DE GESCHIEDENIS VAN HET WESTLAND](#) | Den Haag | Kruseman's uitgeversmaatschappij B.V. | 1979 | Geciteerd in: Tuinbouwkennis | Westland | 2011

Rommelse, C. | [DE TUINDERSRING](#) *Het Metropolitaan Voedsellandschap* | 2014

Rabobank Nederland | [TOEKOMSTBESTENDIGE LAND- EN TUINBOUW IN 2030](#) *Waardering voor jouw onderneming & kwaliteit van leven voor de maatschappij* | 2020

Rabobank Nederland, Kamer van Koophandel | [De Kracht van het Westland](#) *Economische thermometer Westland 2005* | 2006

W.

Wageningen University & Research (LEI) | [ELKAAR EEN TOEKOMST GUNNEN](#) *Naar een modern en duurzaam teeltareaal glastuinbouw* | Den Haag | 2013

Wageningen University & Research (LEI) | [HET WESTLAND](#) *Glastuinbouwgebied of Vinex-locatie?* | Wageningen | 2009

Wageningen University & Research (LEI) | [KRACHT VAN DE GREENPORTS IN ZUID-HOLLAND](#) *Op zoek naar indicatoren voor een duurzame ontwikkeling* | Wageningen | 2009

Wageningen University & Research (LEI), Arcadis | [VISIE GLASTUINBOUWCLUSTER HAAGLANDEN 2020](#) | Den Haag, Arnhem | 2004

GEMEENTE **WESTLAND**
GLASTUINBOUWVISIE 2040: HART VOOR GLAS

14 oktober 2021
CLUSTER BELEID

MET SPECIALE DANK AAN:

GLASTUINBOUW WESTLAND | TUINBOUWJONGEREN WESTLAND | PROVINCIE ZUID-HOLLAND
HOOGHEEMRAADSCHAP VAN DELFLAND | RABOBANK WESTLAND

EN ALLE ANDERE STAKEHOLDERS DIE DIRECT OF INDIRECT HEBBEN BIJGEDRAGEN AAN DE TOTSTANDKOMING VAN DEZE VISIE

Postadres: Postbus 150, 2670 AD Naaldwijk
Bezoekadres: Verdilaan 7, 2670 VW Naaldwijk
T 14 0174
E info@gemeentewestland.nl
I www.gemeentewestland.nl